

İsmâil Gedâî'nin Elbistan'da Yazdığı Na't-ı Şerîfi

The Na't-i Sharif Written by İsmâil Gedâî in Elbistan

Orhan AY
(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)

Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara, Türkiye

Ministry of Education, Ankara, Türkiye
orhanedeb_56@hotmail.com

Geliş Tarihi/Received 04.04.2025
Revizyon Tarihi/Revision 06.11.2025
Kabul Tarihi/Accepted 23.01.2026
Yayın Tarihi/Publication Date 26.06.2026

Atıf:

Ay, O. (2026). İsmâil Gedâî'nin Elbistan'da Yazdığı Na't-ı Şerîfi. *Edebiyat ve Beşeri Bilimler Dergisi* (77), 30-57.

Cite this article:

Ay, O. (2026). The Na't-i Sharif Written by İsmâil Gedâî in Elbistan. *Journal of Literature and Humanities* (77), 30-57.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

Öz

İsmâil Gedâî na'tı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yazma Eserler Kütüphanesi Dewey 810.2 23 numarada kayıtlı yazmanın 75b-128b varakları arasında yer alan dîvânın üçüncü bölümünü teşkil etmekte olup "na't-ı Hâzret-i şehriyâr" başlığıyla verilmiştir. İsmâil Gedâî, na'tını eskiden Elbistan sınırları içerisinde bulunan Ahâb-ı Kehf külliyesini ziyareti esnasında kaleme almıştır. Na'tında gündelik hayata yerleşmiş deyim ve ifadeleri tercih etmiştir. Bu dille; edebi kaygılardan çok, doğrudan ve samimi bir yaklaşım sergileyerek okuyucuya yakınlık hissi verir. Gedâî; Hz. Muhammed'in üstünlüklerini, onun doğumundaki olağanüstü olaylar ve sergilediği mucizelerle temellendirerek anlatmaktadır. Ayrıca, diğer peygamberlere göre sahip olduğu farklı meziyetleri âyet ve hadislerle ortaya koymaya çalışır. Bu yolla, Hz. Muhammed'in insanlık tarihindeki özel ve yüce konumunu vurgular. İsmâil Gedâî, na'tında Hz. Muhammed'i sevmenin insanın içindeki sıkıntı ve kederden kurtulmasına vesile olduğunu dile getirir. Na't yazma amacının kalbindeki karanlıkları ortadan kaldırmak ve kalbini Hz. Muhammed'in aşkı ile aydınlatmak olduğunu ifade eder. Bu durum Gedâî na'tının sadece bir övgü metni değil, aynı zamanda manevi bir arayışın ifadesi olduğunu gösterir. Bu çalışmayla na't geleneğinin tarihsel gelişimi özetlenerek İsmâil Gedâî'nin bu geleneğe katkısı ortaya konmuş, İsmâil Gedâî na'tının transkripsiyonu ve tahlili yapılarak eser ilim dünyasının istifadesine sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türk Edebiyatı, Na't, İsmâil Gedâî, İsmâil Gedâî Na'tı.

Abstract

The na't of İsmâil Gedâî constitutes the third section of the dîvân found in the manuscript registered under number Dewey 810.2 23 in the Presidency of Religious Affairs Manuscripts Library, spanning folios 75b-128b. It is presented under the title "na't-ı Hâzret-i şehriyâr." İsmâil Gedâî wrote his na't during his visit to the Ahl al-Kahf complex, which was formerly within the borders of Elbistan. In his na't, he preferred idioms and expressions that had settled into daily life. With this language, rather than literary concerns, he adopts a direct and sincere approach, giving the reader a sense of closeness. Gedâî describes the Prophet's superior qualities by referencing extraordinary events surrounding his birth and the miracles he performed. Additionally, it attempts to demonstrate the unique virtues he possesses in comparison to other prophets, based on verses from the Qur'an and hadiths. Through this, he emphasizes Prophet Muhammad's unique and exalted position in human history. In his na't, İsmâil Gedâî expresses that love for the Prophet serves as a means of relief from inner distress and sorrow. He states that his purpose in composing the na't is to dispel the darkness in his heart and illuminate it with the love of Prophet Muhammad. This demonstrates that Gedâî's na't is not merely a text of praise but also an expression of a spiritual quest. This study summarizes the historical development of the na't tradition and examines İsmâil Gedâî's contribution to it. Additionally, the transcription and analysis of İsmâil Gedâî's na't have been provided, making the work available to the academic community.

Keywords: Turkish Literature, Na't, İsmâil Gedâî, İsmâil Gedâî's Na't.

Giriş

Na't Arapça kökenli bir kelime olup çoğulu "nu'ût"tur. Na't kelimesi sözlüklerde "bir ismi tavsif eden sıfat" (Şemseddin Sâmî, 1996, s. 1464); "bir şeyin niteliklerini övmek" (Türkçe Sözlük, 2005, s. 1449); "bir şeyi methederek anlatmak" (Devellioğlu, 2017, s. 948) vb. anlamlarda kullanılmıştır. Na'tın terim anlamı ise "Hz. Muhammed'in niteliklerini övmek, kendisinden şefaat dilenmek amacıyla yazılan şiirlerdir" (Dini Terimler Sözlüğü, 2009, s. 271). "Na't yazmakla ün yapmış kişilere na't-gû (na't söyleyen); özel ve dinî törenlerde na't okuyan kişilere ise na't-hân (na't okuyan) denilmektedir" (Pala, 2022, s. 351). Na'tta vasfedilen şeyin sadece iyi ve güzel tarafı dile getirilir, kötü tarafı anlatılmaz. Bununla birlikte soylu yörük atlara da na't denilmektedir (Canım, 2023, s. 351).

Türk edebiyatında Hz. Muhammed'i övmek ve onun şefaatini dilemek amacıyla yazılan şiirler, genellikle na't olarak adlandırılmaktadır. Hz. Muhammed'e duyulan hürmet ve saygı dolayısıyla na'tlar Türk edebiyatının en seçkin ve özenli ürünleridir. Şairler, Hz. Muhammed'e duydukları sevgi ve saygıyı sanatlarındaki hünerlerle birleştirerek na't yazarken çok özenli davranmış, böylece edebî açıdan ve içerik itibarıyla seçkin ürünler ortaya koymuşlardır (Özer, 2008, s. 11). Na'tlar, en yaygın biçimde kasîde nazım şekliyle yazılsa da farklı nazım şekilleriyle de kaleme alınmıştır. Bu nazım şekilleri arasında gazel, rubâî, müstezâd, musammat, terkîb-i bend, tuyûğ ve kıta gibi formlar da bulunmaktadır.

Türk edebiyatında Hz. Muhammed'e münhasıran yazılan na'tların sonraki dönemlerde konusu genişlemiş olup dört halifeyi övmek için yazılanlar "na't-ı çehâr yâr-ı güzîn", Hz. Ali'yi methetmek için yazılanlar ise "na't-ı Ali" olarak adlandırılmışlardır (Şener, 1986, s. 147). Ayrıca diğer peygamberler, Hz. Hasan ve Hüseyin, Hz. Hamza, Hz. Abbas, Ebû Hanife, İmâm Şâfiî, İmâm Mâlik, İmâm Ahmed, imâm Buhârî, Müslim, Abdulkâdir Geylânî gibi din, tarikat ve mezhep büyükleri için yazılmış na'tlar da mevcuttur (Yeniterzi, 1993, ss. 1-2). Her ne kadar na't tabiri yukarıda zikredilen şahısları meziyetleriyle övmek için kullanılmışsa da daha çok Hz. Peygamber'e olan sonsuz sevgiyi dile getirmek, onu vasıfları ve meziyetleriyle methetmek için yazılan şiirlere na't denilmiştir (Çelebioğlu, 1998, s. 357).

Arap ve Fars ve Türk Edebiyatında Na't

Hz. Peygamber'i öven na't türü şiirlerin kaynağı Arap edebiyatıdır. Arap edebiyatında Hz. Muhammed'i öven ilk şiir kendisinden yedi asır önce yaşamış olan Es'ad Ebû Kerîb el-Himeyrî'ye aittir. Es'ad Ebû Kerîb, dönemin bilginlerinden Hz. Muhammed'in dünyaya geleceğini öğrenince Hz. Muhammed'i övmüş ve kendisini görmesi halinde ona yardımcı ve destek olacağını, onunla birlikte savaşacağını belirtmiştir. Hz. Muhammed'in bu şiirden yola çıkarak Es'ad Ebû Kerîb'in tevhid ehli olduğunu söylediği rivâyet edilmektedir (Yeniterzi, 1993, ss. 3-4). Hz. Muhammed'i öven en eski ikinci medhiyye ise Hz. Muhammed Medine İslâm Devleti'ni kurunca cömertliğini iştirip kendisinden dünyalık almak isteyen El-A'sâ'ya aittir. El-A'sâ, Medine yolundayken Ebû Süfyân tarafından kendisine birtakım mallar verilerek Medine'ye gitmekten vaz geçirilmiş, böylece kasîdesini Hz. Peygamber'e sunamadan geri dönmüştür (Yeniterzi, 1993, ss. 4-5). Na't türünün ilk örneklerinden bir diğeri de müşriklerden Ka'b bin Züheyr'in kendisini affettirmek için Hz. Muhammed'e sunmuş olduğu Bânet Suâd isimli kasîdesidir. Kasîdenin sözlerini çok beğenen Allah Resûlü "bürde" denilen çizgili yemen hırkasını Ka'b'a hediye etmiş, böylece övgü dolu şiirinin adı "Kasîdetü'l-bürde" olmuştur (Demirayak, 2001, ss. 566-568). Ashâptan Hasan bin Sabit, Abdullâh ibn Revâhâ, İbn Abbâs, Kab bin Mâlik, Amir bin Sinânî'l-Ekvâ, Enceşe gibi sahâbeler de Hz. Muhammed'le geçirdikleri vakitlerde kendisine medhiyyeler söylemişlerdir. Ashâptan sonraki tâbiin döneminde Kümmeyt bin Zeyde'l-Esedî, Dağbel ve Ferazdak'ın Hz. Peygamber'i metheden kasîdeleri meşhurdur (Yeniterzi, 1993, ss. 8-9). Zamanla Kasîde-i Bürde'den esinlenerek Hz. Peygamber'in manevi feyzinden ve şefaatinden faydalanan çok sayıda şair na't yazmayı gelenek haline getirmişlerdir. Bunların en önemlileri Muhammed b. Saîd el-Busîrî, Haccetî'l-Hamevî ve İbn Nebâte el-Mısırî'dir (Yeniterzi, 1993, ss. 10-11).

Hz. Muhammed'i övmek amacıyla yazılan şiirlerin genel adı olan na't; Fars edebiyatında başlangıçta bağımsız bir tür olarak değil, manzum eserlerin başında özellikle tevhitlerden sonra Hz. Muhammed'i öven bölümler şeklinde yer almıştır. Sa'dî Şirâzî, Feridüddîn Attâr gibi kimi Fars şairleri şiirlerinde na't kelimesinin mukabili olarak "sitâyış" kelimesi de kullanılmıştır (Şener, 1986, s. 155). Na't; Fars şiirinde belirli bir nazım şekline bağlı kalmaksızın daha çok kasîde, tercî, kıt'a, mesnevi gibi nazım şekilleriyle yazılmıştır. İlk dönem Fars şiirinde Ferruhî-yi Sistânî, Kisâ-i Mervezî ve Nâsır-ı Hüsrev gibi şairler na'tları bağımsız bir tür olarak değil, beyitler şeklinde manzum eserlerinde kullanmışlardır. Bunun yanı sıra, mensur eserlerde de Hz. Muhammed'i öven beyitler söz aralarına serpiştirilmiş bir şekilde kullanılmıştır. Daha sonraki dönemlerde mutasavvîf şairlerce bağımsız na'tlar yazılmaya başlanmıştır: Firdevsî, Fahreddin Es'ad-ı Gürgânî, Nâsır-ı Hüsrev, Senâî-yi Gaznevî, Hakânî-i Şirvânî, Feridüddîn Attâr, Nizâmî-i Gencevî, Kemâleddîn-i İsfahânî, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Emir Hüsrev-i Dihlevî, Hâcû-yi Kirmânî gibi Türk edebiyatının yakından tanıdığı ve esinlendiği Fars edebiyatının usta şairleri eserlerinde çeşitli nazım şekilleriyle bağımsız na't türlerine yer vermişlerdir (Çiçekler, 2006, ss. 436-437).

Türk edebiyatında ilk na't örneği Anadolu sahası dışında gelişen ve İslâmî Türk edebiyatının ilk ürünü olan Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilig adlı eserinin giriş kısmında yer almaktadır. Eserin mukaddimesinden sonra tevhid, na't ve dört halifeye

medhiye şeklinden tertiplenen eserde na't kısmı on beş beyitten ibarettir. Na't türünün ikinci örneği, Edib Ahmed Yüknêkî'nin Atâbetü'-Hakâyık adlı eserinde yer alan beş beyitlik bölümdür. Hoca Ahmed Yesevî'nin Dîvân-ı Hikmet adlı eserinin çeşitli yerlerine serpiştirilmiş dörtlüklerde de Hz. Peygamber'i çeşitli vasıflarla metheden na't örneklerine rastlamak mümkündür. Bununla birlikte hikmetler tarzında şiirler yazan Yesevî dervişlerinden Azîm Hâce ve Hâlis gibi şairler de eserlerinde na't örneklerine yer vermişler (Özer, 2008, ss. 17-20).

On beşinci yüzyılda Haydar Tilbe, Mevlânâ Lutfî, Seydî Ahmed Mirzâ, Gedâî, Sultan Hüseyin Mirzâ Baykara, Ali Şîr Nevâî, Şeybânî, Ubeydullah; on altıncı yüzyılda Muhammed Sâlih, Babur Şâh ve Kâmrân Mirzâ Çağatay sahasında eser veren şairler olup eserlerinde na't örnekleri mevcuttur. Bu şairlerin ortak özelliği, Hz. Peygamber'e olan sevgilerini dile getirerek şefaatine nail olmayı talep etmeleri; Hz. Peygamber'i cömert, iyiliksever, ümmetini düşünen biri olması hasebiyle överek kendisinden kurtuluşları için yardım dilemeleridir (Yeniterzi, 1993, ss. 15-17).

Türk edebiyatı; Anadolu sahasında dîvân edebiyatı, halk edebiyatı, tekke ve tasavvuf edebiyatı olmak üzere üç koldan gelişmiştir. Bu edebî geleneklerin her birinde na't türünde eser veren pek çok şair mevcuttur. Anadolu coğrafyasında ilk na't örneğini dîvân şairleri üzerinde süregelen bir tesire sahip olan, on üçüncü yüzyıl mutasavvıf şairi Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî vermiştir. Dîvân-ı Kebîr adlı eserinde geçen bazı beyitlerde na't sayılabilecek örnekler mevcuttur. Ardından gelen Yunus Emre, Hz. Peygamber sevgisini dîvânının tamamına yayarak ilk Türkçe müstakil na't örneği vermiştir. Yunus Emre'yle aynı dönemde yaşayan Gülşehrî'nin Feleknâme adlı mesnevisinde bir na't mevcuttur. On dördüncü yüzyılda Âşık Paşa, Şeyyad Hamza, Şeyhoğlu Mustafa, Erzurumlu Mustafa Darîr, Ahmedî, Seyyid Nesimî, Ahmed-i Dâî; on beşinci yüzyılda Şeyhî, Yazıcıoğlu Mehmed, Karamanlı Nizâmî, Kıvamî, Cem Sultan, Ahmed Paşa, Hamdullah Hamdî; on altıncı yüzyılda Revânî, Fuzûlî, Lâmiî, Güvâhî, Hayretî, Zâtî, Sehî Bey, Hayâlî, Kara Fazlî, Celîlî, Muhibbî, Fevrî, Rifâî, Fazlî Latîfî, Taşlıcalı Yahyâ, Rûhî-i Bağdâdî; on yedinci yüzyılda Sultan I. Ahmed, Kafzâde Fâizî, Rızâyî, Hâşimî, Azmîzâde Mustafa Hâletî, Haylî, Hüdâyî, Nevîzâde Atâyî, Şeyhülislâm Yahyâ, Riyâzî, Cevrî, Neşâtî, Fehîm-i kadîm, Nâbî; on sekizinci yüzyılda Yahyâ Nazîm, İsmâîl Belîğ, Süleyman Nahîfî, Kâmî, Nedim, Mehmed Emîn Belîğ, Esrâr Dede, Sünbülzâde Vehbî, Enderunlu Fâzıl, Şeyh Gâlib; on dokuzuncu yüzyılda Enderûnlu Vâsîf, Keçecizâde İzzet Molla, Leylâ Hanım, Şeref Hanım, Yenişehirli Avnî gibi pek çok dîvân şairi Hz. Muhammed'e duydukları sevgi ve hürmetlerini dile getirmek amacıyla eserlerinde na't örneklerine yer vermişlerdir (Bkz. Özer, 2008; Yeniterzi, 1993, s. 54-67). Dîvân edebiyatına paralel olarak gelişen halk edebiyatında da pek çok na't örneğine rastlamak mümkündür: Âşık edebiyatında eser veren Karacaoğlan, Bayburtlu Zihnî, Âşık Ömer, Gevherî, Seyrânî, Çıldırî Âşık Şenlik; tasavvufî halk edebiyatı temsilcilerinden Eflâkî Dede, Hacı Bayram Velî, Kaygusuz Abdal, Akşemseddin, Şeyh Muhyeddin, Eşrefoğlu Rûmî, Kemal Ümmî, Dede Ömer Rûşenî, Kul Himmî, Şemseddin Sivâsî, Muhyî, Aziz Mahmûd Hüdâyî ve Niyâzî-i Mîsrî gibi tanınmış şahsiyetler şiirlerinde na't örneklerine yer vermişlerdir (Bkz. Özer, 2008; Yeniterzi, 1993, ss. 23-33).

Yukarıda aktarılan bilgiler doğrultusunda değerlendirildiğinde, gerek "Na't-ı Hâzret-i Şehriyâr" başlığını taşıması gerekse ele alınan temalar açısından çalışmamıza konu olan İsmâîl Gedâî'ye ait şiirlerin na't türü kapsamında değerlendirilmesi mümkündür. Her ne kadar na't türü, klasik Türk edebiyatında genellikle dîvânların başında, arûz ölçüsü ve beyit nazım birimiyle kaleme alınmışsa da İsmâîl Gedâî'nin söz konusu şiirinde olduğu gibi hece ölçüsüyle ve dörtlükler hâlinde yazılmış na't örnekleri de mevcuttur. Bu durum, na't türünün biçimsel yönden farklı şekillerde ortaya konabildiğini göstermesi açısından dikkate değerdir.

İsmâîl Gedâî'nin Hayatı, Eserleri ve Edebi Kişiliği

Dîvân şairi İsmâîl Gedâî'nin hayatına dair mevcut kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak, dîvânının başındaki Sultan Mahmud'u öven iki medhiyyeden hareketle, şairin 18. /19. yüzyıllarda yaşamış olduğu söylenebilir. Bu noktada, övgülerin yöneltildiği Sultan Mahmud'un Osmanlı padişahlarından I. Mahmud (1730-1754) mu yoksa II. Mahmud (1808-1839) mu olduğu belirsiz olmakla birlikte, İsmâîl Gedâî'nin dîvânında Sultan Mahmud'un adaletli bir hükümdar olduğunu sık sık vurgulayarak mazlumların hamisi olarak tanıtması dikkate alındığında, eserini sunduğu padişahın I. Mahmud olduğu düşünülebilir. Nitekim I. Mahmud, tahta çıkmanın hemen ardından İstanbul'daki isyanları bastırarak asayiş sağlamış, zaman zaman tebdil-i kıyafetle halkın arasına karışarak teftişlerde bulunmuş ve adaleti sağlamak amacıyla çeşitli uygulamalar gerçekleştirmiştir (Özcan, 2003, ss. 348-349).

İsmâîl Gedâî'nin memleketi hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte şairin na't'ında yer alan bazı ifadeler, onun yaşadığı coğrafya hakkında birtakım ipuçları vermektedir. "Elâ ey halk-ı Albustan/ Ziyâret kehf-i gülîstan/ Varun âgâh olun dostân/ Size tebşîr kılandur bu" dizelerinde görüldüğü üzere İsmâîl Gedâî Osmanlı döneminde adı "Albustan" biçiminde söylenen (www.elbistaninsesi.com), günümüzde Kahramanmaraş'ın bir ilçesi olan Elbistan halkına seslenerek o dönemde Elbistan sınırları içerisinde yer alan Ashab-ı Kehf mağarasını ziyaret etmelerini istemektedir. Bu dizelerden yola çıkarak Şairin Elbistanlı olduğu veya bir müddet burada kaldığı anlaşılmaktadır. Yine na't'ın başında geçen "Aşhâb-ı Kehf ziyâret kıldıkda/Albustan'da bu na't-ı şerîf tertîb olunmuşdur" dizelerinden hareketle, İsmâîl Gedâî'nin Ashâb-ı Kehf mağarasını ziyaret ettiği ve na't'ını da bu ziyaret esnasında yazdığı anlaşılmaktadır.

Öte yandan, şairin şiirlerinde dört halifeyle birlikte on iki imamı övmesi ve tarikat erbâbına yönelik methiyeler kaleme alması, onun ehl-i beyt sevgisini benimsemiş bir mutasavvıf olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, İsmâil Gedâî'nin tasavvufi düşünceye bağlı, tarikat kültürü içerisinde yetişmiş ve edebi kimliğini bu doğrultuda şekillendirmiş bir şair olduğu söylenebilir.

İsmâil Gedâî'nin bilinen tek eseri dîvânı olup altı ana bölümden oluşmaktadır: Şair, eserinin başında Sultan Mahmud'a sunduğu medhiyyede, padişahı çeşitli vasıflarla över. Ona göre Sultan Mahmud, Allah'ın yeryüzündeki gölgesi, âlimlerin hamisi, mazlum ve fakirlerin koruyucusu, zalimlere karşı Allah'ın kılıcı ve adaletiyle cihana hükmeden bir hükümdardır. Medhiyyeyi takip eden ilk bölüm, klasik dîvân tertibine uygun olarak besmele, hamdele ve salvele ile başlamaktadır. Bölümün sonunda, Sultan Mahmud'un adaleti vurgulanarak onun zamanın Süleyman'ı ve Mehdi'si olduğu belirtilmekte ve saltanatının bekası için dua edilmektedir. Dîvânın ikinci bölümünde; "benlik, kesret, aşk, ilm-i ledün" gibi tasavvufun temel kavramları temsiller yoluyla ele alınmaktadır. Üçüncü bölüm bu çalışmanın konusunu da teşkil eden "Na't-ı Hazret-i Şehriyâr" başlığını altında Hz. Muhammed'i öven iki na'ttan oluşmaktadır. Dördüncü bölüm dört halife, on iki imam ve tarikat büyüklerinin övüldüğü bir medhiyyeden; beşinci bölüm ise Allah'ın çeşitli sıfatlarla övüldüğü uzunca bir tevhid ve münâcâtan oluşmaktadır. Altıncı bölüm, "Bâbu fî beyânî'l-âşât" başlığıyla verilmiş olup bu bölümde Allah'ın emirlerine uymayan isyankârların özelliklerinden bahsedilmektedir. Bölümün sonunda kabir sualleri, kurtuluşun Kur'ân ve sünnete uygun amel etmekle mümkün olacağı gibi çeşitli konular yer alır. İsmâil Gedâî Dîvânı'nın son kısımları eksik olduğundan diğer bölümlerde hangi konuların ele alındığı ve eserin toplam kaç varaktan oluştuğu bilinmemektedir. Bu eksiklik nedeniyle, dîvânın bütünü hakkında kesin bir değerlendirme yapmak güçtür. Ancak mevcut bölümlerden hareketle, eserin hem klasik dîvân şiiri geleneğine uygun olduğu hem de tasavvufi öğelerle güçlü bir bağ kurduğu anlaşılmaktadır.

İsmail Gedâî, dîvânında edebî kaygılardan uzak, samimi ve içten bir üslup benimsemiş; dil açısından ise sade, yalın ve halkın günlük yaşamında kullandığı deyim ve deyişlere dayalı bir anlatımı tercih etmiştir. Şair, nazım birimlerinde hem aruz ölçüsünün çeşitli kalıplarını hem de hece ölçüsünü kullanarak farklı şiir geleneklerine olan hâkimiyetini ortaya koymuştur.

Mahlas kullanımı açısından değerlendirildiğinde, İsmâil Gedâî'nin yalnızca dîvânın giriş bölümünde "İsmâil Gedâî" şeklinde bir mahlas tercih ettiği; diğer şiirlerinde ise "İsmâil" mahlasını kullandığı görülmektedir.

İsmâil Gedâî Na'tı'nın Dil, Üslup ve Şekil Özellikleri

İsmâil Gedâî, na'tında okurla konuşurcasına içten ve samimi bir üslup kullanmış; zaman zaman konunun dışına çıkarak okura dinî ve ahlakî konularda çeşitli nasihatlerde bulunmuştur. Bununla birlikte soyut olan dinî konuları, halkın anlaması için çeşitli doğa olayları ve gündelik hayatla ilişkilendirerek somutlaştırma yoluna gitmiştir. Na'tta kullanılan dil halkın konuşma dili olup sade ve anlaşılırdır.

İsmâil Gedâî na'tı "Na't-ı Hazret-i Şehriyâr ve Der Na't-ı Hazret-i Şehriyâr" başlıkları altında iki ayrı bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm 182 dörtlülük ve 1 beyittten müteşekkildir. Kullanılan mahlaslar göz önünde bulundurulduğunda bu bölüm birbirlerinin devamı olan 12 şiirden oluşmaktadır. Girizgâh mesabesinde olan ilk şiir 8'li hece ölçüsüyle yazılmış, diğer şiirler ise 7'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. "Der Na't-ı Hazret-i Şehriyâr" başlığıyla verilen ikinci bölüm ise 8'li hece ölçüsüyle yazılmış 31 dörtlülük ve 2 beyitten oluşan bir şiirdir. Bu bölüm, na'tın özeti konumunda olup na'tın nerede ve ne amaçla yazıldığı hakkında bilgi vermektedir. Şiirlerdeki dörtlülüklerin son dizeleri kendi aralarında kafiyelidir. Kafiye örgüleri dörtlülükten dörtlülüğe çeşitlilik göstermekle birlikte yaygın olarak düz (aaaa/aaab) ve çapraz kafiye (abab) kullanılmıştır.

Na't Yazma Amacı

İsmâil Gedâî, "Na't-ı Hazret-i Şehriyâr" başlığıyla Hz. Muhammed'e çeşitli övgülerde bulunduğu na'tını dörtlülükler halinde ve 7'li/8'li hece ölçüleriyle yazmıştır. Şair, na'tına adaletini ön plana çıkardığı Osmanlı padişahlarından Sultan Mahmud Han'ı çeşitli vasıflarla öven bir methiyye ile başlar. Na'tın başında Sultan Mahmud'a "ey yeryüzünün şâhı" diye seslenerek onu çeşitli vasıflarla över ve kendisi için hayır duada bulunur. Medhiyyeden sonra na't'a besmele ile başlayan İsmâil Gedâî, başarı için okunması tavsiye edilen Hud süresinin 88. âyeti olan "ve mâ tevfiķî illâ bi'llâh" âyetini zikrederek başarının kendisinden değil Allah'tan olduğuna dikkat çeker. Şair, asıl konuya "Selefi zıkr eylesen sürer gönülden ğamı/Sel zan itmiş görenler gözümden ağan nemi" beytiyle geçiş yapar. Beyitten anlaşıldığı üzere İsmâil Gedâî, gönlündeki gam ve kederden kurtulmak amacıyla bu na'tı kaleme almıştır. Nitekim na'tın devamında "Dost ilinden esen yel/Arturdu biñ derdimi/Sürüp zulmet-i küfri/Nürlandırdı kalbimi" diyerek Hz. Muhammed'i kendisine dost olarak görmüş, insanı küfre götüren zulmetin bu na'tın manevi bereket ve ihsanı vesilesiyle kalbinden atıldığını ve kalbinin nurla dolduğunu söyler.

İsmâil Gedâî Na'tı'nın Muhtevâsı

İsmâil Gedâî, na'tında Hz. Muhammed'e duyulacak aşk ve muhabbetin önemi, Hz. Muhammed'in doğumunda zuhur eden

olağanüstü olaylar, makamının yüceliği ve üstün vasıfları; miraç hadisesi ve miraçta karşılaşılan olaylar, Hz. Muhammed'in gösterdiği çeşitli mucizeler, ölüm hadisesinden çıkarılacak ders ve ibretler, nefis ve şeytanla mücadele yöntemleri gibi çeşitli konular işlemiştir.

Hz. Muhammed Sevgisi

İslâm inancında Hz. Muhammed'in muhabbet ve sevgisi imanın bir nişanesi olarak telakki edilmiş, ona duyulan sevgi Allah'a olan sevgiyle bir tutulmuştur. Bu nedenle müminlerin Hz. Muhammed'i her şeylerinden daha çok sevmeleri gerektiği bir vecibe olarak emredilmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de bu sevginin ölçütü şöyle belirlenmiştir: "De ki eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım akrabalarınız, kazandığınız mallar, zarara uğramasından korktuğunuz ticaret, hoşlandığınız meskenler, size Allah'tan Resûlü'nden ve Allah yolunda cihat etmekten daha sevgili ise artık Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyin. Allah fasıklar topluluğunu hidâyete erdirmez." (el-Tevbe, 9/24). Hz. Muhammed de: "Sizden biriniz beni anne babasından, çocuğundan ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe iman etmiş olamaz." (Buhârî, İman, 8) diye buyurarak kendisine duyulacak sevginin ölçütünü belirlemiş ve bu sevgiyi imanın şartı haline getirmiştir. Yukarıda zikredilen âyet ve hadisten anlaşılacağı üzere Hz. Muhammed'e sevgi ve muhabbet beslemek imanî bir sorumluluktur. Ona sevgi beslemenin dinî bir vecibe olması ve kendisini sevenlerin onunla birlikte cennette olacağına dair müjdesi (Tirmizî, İlim, s. 16) gibi nedenlerle İslâmî dönem Türk edebiyatında eser veren pek çok şair, Hz. Muhammed'e olan sevgilerini dile getirerek şefaatine nâil olmak umuduyla na't yazmıştır (bkz. Yeniterzi, 1993, ss. 15-20). Aşağıdaki dizelerde görüldüğü üzere İsmâil Gedâî de bu geleneğe uyarak Hz. Muhammed'e olan sevgi ve muhabbetini dile getirmek ve bu sevgiyi ispatlamak amacıyla dîvânında na't türüne yer verdiğini belirtmiştir:

Dil 'ışkı isbât idüp
Yazdı divâne anı
'İşk geldi gönlüme gülüm
Şâhid eyledim ben dilimi

'İşkdur dili söyleten
Şaklamak kâbil değil
Âsitân içre şâhiñ
Serâyı ketm ola mı

Allah'ın sevgili dostu, âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed'e duyulan aşk ve muhabbet o kadar bereketlidir ki aşkı dünyevi hasletlerden, gam ve kederden alıkoyarak ona manevi bir haz verir. Kalpte mâsivâyâ dair her şeyi alıp götürür. Kalp sadece Allah ve Resûlü'nün aşkıyla dolup taşınca Allah'ın zikriyle hemhâl olup tatmin olur, huzura kavuşarak tasa ve sıkıntılardan beri olur. Bu minvalde aşağıdaki dizelerde görüldüğü üzere Hz. Muhammed'in sevgisi İsmâil Gedâî'nin kalbini yumuşatıp duygusal hale getirdiğinden gözünden yaşlar akmaktadır. Bu gözyaşları Hz. Muhammed'in muhabbeti sayesinde kalbindeki gam ve kederi yok etmektedir:

'İşkın mevci geldikçe
Akdı gözümüñ yaşı
Gözüm yaşı sel olup
Taşra akıtdı gamı

Ne pinhân idem 'ışkı
Rüsvây eyledi beni
El çekdi kim dünyâdan
Âgâh itdi 'âlemi

Miraç ve Miraçta Yaşanan Olaylar

Yüce Allah, âyetlerini göstermek için Hz. Muhammed'i bir gece vakti Burak adındaki bir binekle çok kısa bir sürede Mescid-i Harâm'dan Hz. Musa'dan Hz. İsa'ya kadar vahyin iniş yeri olan ve peygamberlerin ikametgâhı durumundaki Mescid-i Aksâ'ya götürmüştür. Geceleyin gerçekleşen bu olaya "isrâ" denilmektedir. İsmâil Gedâî aşağıdaki dizelerde bir nefes kadar kısa bir vakitte Mescid-i haram'dan Mescid-i aksaya varan Hz. Muhammed'in bu olağanüstü olayına değinerek makamının ne kadar yüce olduğunu belirtmeye çalışmıştır:

Bir nefesde Mekkedden
Aşkâya varan kimse
Sırr-ı Hağdan seyr ider

On sekiz biñ 'âlemi

Hız. Muhammed, miraçta Yüce Allah'ın dîvânı ile mahlûklar âlemi arasındaki sınır olan sidretü'l-Müntehâ'ya vardı. Siretü'l-Müntehâ, peygamberler ve melekler dâhil Hız. Muhammed dışında hiçbir mahlûkatın ulaşamadığı ve hiç kimsenin bilgisinin olmadığı yüce bir makamdır. Bu makam gayb âlemi olup yerden ve gökten gelen haberlerin kabul edildiği yerdir (Ege, 2006, 2/48-51; Mevdûdî, 1984, s. 545). Hız. Muhammed bu makama vardığında Allah'ın zatına çok yaklaşarak kendisiyle konuşmuştur. Burada namaz farz kılınmış ve Bakara Sûresinin son iki âyeti vahyolunmuştur. Hız. Muhammed'in Yüce Allah'ın zatına yaklaşma mesafesi Kur'ân-ı Kerîm'in tabiriyle şöyle tasvir edilmektedir: "O en yüksek ufuktaydı. Sonra yaklaştı, derken sarkıverdi. Nitekim (ikisi arasındaki uzaklık) iki yay kadar (oldu) veya daha yakınlaştı" (el- Necm, 53/7-9). Hız. Muhammed'in Allah'ın zatına yaklaşma mesafesini tasvir etmek amacıyla kullanılan, iki yay veya iki yayın ucu arasındaki mesafe (Bkz. Mutâkil b. Süleyman, 2024, s. 163) anlamına gelen "kâbe kavseyn" benzetmesi İslâmî Türk edebiyatı ve dîvân şiirinde mazmunlaşmış bir ifade olarak değişik anlamlar yüklenmiş ve çokça ictibâs edilmiştir (Pala, 2022, s. 245). İsmâil Gedâî bu geleneğe uyarak na'tında Hız. Muhammed'in "kâbe kavseyn"den de daha yakın bir mesafede yüce Allah'a yaklaştığını belirtmiştir. İsmâil Gedâî, tasavvufta Allah katındaki en yüksek menzil olan mekân âleminin (Uludağ, 1995, s. 354) Allah'ın iradesinin zuhur etmediği, zaman ve mekânın bulunmadığı âlem olan lamekân âlemine (<https://lugatim.com>) tekabül ettiğini belirtmiştir. Hız. Muhammed'in Allah'ın zatına hiçbir mahlûkatın ulaşamadığı "kâbe kavseyn"den daha yakın olan o yüce makama erişmenin ehemmiyetini ifade etmeye çalışmıştır:

Ķâbe kavseyni geçüp
Lâmekân oldu mekân
Menzil başı vuşlatı
Raĥmâna oldu hemi

Hız. Muhammed Mescid-i Harâm'dan Mescidi Aksâ'ya gittiği İsrâ olayında Mescid-i Aksâ'da tüm peygamberlerin talebi üzerine onlara namazda imam oldu. Mescid-i Aksâ'dan semaya çıktığında ilk semada Hız. Âdem'i, ikinci semada Hız. Yahya ve Hız. İsrâ'yı, üçüncü semada Hız. Yusuf'u, dördüncü semada Hız. İdris'i, beşinci semada Hız. Hârûn'u, altıncı semada Hız. Mûsâ'yı, yedinci semada ise Hız. İbrahim'i görerek kendileriyle tanıştı. Bu semalardan sonra daha yükseklerle çıkarak hiçbir mahlûkatın şimdiye kadar ulaşamadığı sidre-i müntehâya yükselmek suretiyle makamının tüm peygamberlerinkinden daha yüce olduğunu göstermiş oldu (Buhârî, Salât, 1; Müslim, İman, 259; İbn-i Hişâm, 2006, ss. 48-51; Mevdûdî, 1984, ss. 553-556). İsmâil Gedâî, siyer kaynaklarında geçen bu olaya atıfta bulunarak Hız. Muhammed'in miraçta karşılaştığı peygamberlerden bahsetmiş, derecesinin tüm peygamberlerden daha yüksek olduğuna değinmiştir. Yedi kat semada karşılaştığı her bir nebinin onun yüce derecesini bildikleri için kendisine bir emanet murat ettiğini belirtmiştir:

Her nebî bir âsumân
Maĥâm idinmiş idi
Derecâtîñ ref' olup
Geçdiñ anları hemi

Ta'zîmi kıldı edâ
Cümle mürseller aña
Efendisi maĥdûmın
Gördüğü veş ĥademi

Her bir nebî bir murâd
Emânet eylediler
Ricâsını cümleniñ
Ķabûl eyledi hemi

Zîrâ anuñ rütbesin
Bildî cümle mürselîn
Bildî neçe rütbedür
Az çok olan fehimi

Hız. Muhammed'in Doğumunda Meydana Gelen Olağanüstü Olaylar

Siyer kaynaklarında geçen rivâyetlere göre Hız. Muhammed'in doğumu esnasında birtakım olağandışı olaylar meydana gelmiştir (Köksal, 2008, ss. 31-34; Mevlânâ Şiblî, 1973, ss. 126-127). Özellikle mevlit ve na't türlerinde bu olaylar ayrıntılı bir

şekilde ele alınmaktadır (Bkz. Süleyman Çelebi, 2005). İsmâil Gedâî de bu geleneğe uyararak aşağıdaki dizelerde görüldüğü üzere Hz. Muhammed'in doğumunda meydana gelen olağanüstü olaylardan olan Kisrâ Sarayı'nın burçlarının yıkılması, Sâve Gölü'nün suyunun çekilmesi, bin yıldır sönmeyen Mecûsîlerin ateşinin sönmesi (Köksal, 2008, s. 34; Mevlânâ Şiblî, 1973, s. 126) gibi olayları ele alarak Hz. Muhammed'in doğumunun ne kadar ehemmiyetli olduğunu ifade etmeye çalışmıştır:

Şeytân ile 'adûlar
Vâveylâ çağrışdılar
Aşhâb-ı Fers ile hem
Kisrâ ħarâb ola mı

Sâveniñ bahrı ile
Mecûsiniñ nârına
Hem neçe kiliseler
Toğduğun bildi hemi

Hz. Muhammed'in Makamının Yüceliği

Tasavvuf kaynakları "(Ya Muhammed) sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım" mealindeki "levlak hadisi"ni kudsî hadis telakki ederek (İsmâil bin Muhammed el-Aclûnî, 2019, s. 164) kâinatın Hz. Muhammed için yaratıldığını iddia etmişlerdir. Bu söz Hz. Muhammed'in yüce mertebesi ve şahsiyetinin üstünlüğünü ifade etmek için kullanılmıştır. Şüphesiz Hz. Muhammed'in şahsiyetini öven çok sayıda âyet ve hadis mevcuttur. Ancak İslâmî Türk edebiyatı alanında eser veren şairlerin ve tasavvuf erbâbının Hz. Muhammed'e olan sevgi ve hürmetlerini göstermek için yüzyıllarca kullandıkları "levlâk hadisi"ni sahih bir hadisten ziyade manası itibarıyla doğru kabul etmek daha gerçekçi olacaktır. Nitekim İbnü'l-Cevzî ve Sağânî gibi kimi muhaddisler hadisin uydurma olduğunu belirtmiş (İbnü'l-Cevzî, 1975, ss. 288-289), İsmâil bin Muhammed el-Aclûnî; hadis olmasa da manasının doğru olduğunu ifade etmiştir (2019, s. 164). Tasavvufî bir çizgide na'tını ele alan İsmâil Gedâî; mutasavvıfların kabul ettiği gibi on sekiz bin âlemi kapsayan kâinatın ve içerisindeki tüm eşyanın, Hz. Âdem ile Havvâ'nın yaratılışının Hz. Muhammed için olduğunu belirterek onun makamının yüceliğini göstermeye çalışmıştır:

Ol bir Muḥammeddür kim
On sekiz biñ 'âlemi
Ḥaḳ anuñçün yaratdı
Ḥavvâ ile Âdemi

Ḥaḳ bu cümle eşyâyı
Anuñçün ḥaḳ eyledi
Anı Ḥaḳ kendü içün
Maḥşûş idindi hemi

Hz. Muhammed'in Üstün Vasıfları

Allah'ın mesajını insanlara ulaştırmak için gönderilen seçkin insanlardan biri olan son peygamber Hz. Muhammed'in diğer peygamberlerden üstün olup olmadığı, peygamberler arasında ayırım yapıp yapılmayacağı tartışma konusu olmuştur. Bir kısım ilim ehli, "...onlardan hiçbirini diğerlerinden ayırt etmeyiz..." (el-Bakara, 2/136) âyetinden yola çıkarak Allah'ın elçileri arasında ayırım yapılmaması gerektiğini belirtmiştir (Hadislerle İslâm, 2020, ss. 261-269). Hadis kaynaklarında geçtiği üzere Hz. Muhammed de ashâbını bu hususta uyarmış ve "Allah'ın peygamberlerini birbirine üstün tutmayın." (Müslim, Fedâil, 159; Buhârî, Husûmât, 1), "Beni Musa'dan üstün tutmayın." (Buhârî, Husûmât, 1), "Hiçbiriniz sakın benim Yunus peygamberden hayırlı olduğumu söylemesin." (Buhârî, Enbiyâ, 35) diye buyurarak peygamberler arasında üstünlük yarışı yapılmasını istemediğini belirtmiştir. Kimi ilim erbâbı ise yukarıda geçen söz konusu âyet ve hadislerin anlattığı ayırımın peygamberlere iman ile ilgili olduğunu ileri sürerek Hz. Muhammed'in diğer peygamberlere nazaren üstün vasıfları olduğunu belirtmişlerdir. Buna göre Hz. Muhammed'in son peygamber olması ve onun getirdiği dinin kıyamete kadar hükmünün geçerli olması (Bkz. el-Ahzab, 33/40); belirli bir kavim, millet veya aşirete gönderilen diğer peygamberlerin aksine tüm insanlığa gönderilmiş olması (Bkz. el-Âli İmran, 3/110), âlemlere rahmet olarak gönderilmesi (Bkz. el-Enbiyâ, 21/107), kendisine Kevser verilmesi (bkz. el-Kevser, 108/1), insanlarla birlikte cinlerin de peygamberi olması (Bkz. el-Cin, 72/1-13) gibi diğer peygamberlere verilmeyen meziyetlerin Hz. Muhammed'e (Buhârî, salât, 56; Müslim, Mesâcid, 3) verilmiş olması onun diğer peygamberlerden üstün olmasını sağlayan vasıflardır (Bilmen, 2019, s. 263). Bu vesileyle Süleyman Çelebi'nin "Vesiletü'n Necât" adlı mevlidiyle başını çektiği çok sayıda mevlid-i şeriflerden, İslâmî Türk edebiyatı ürünü olan dîvânların na'tlarından, Hz. Muhammed'in ayrıcalıklarını anlatan hasâisü'n-nebîlerden ve çok sayıda tasavvufî eserden müteşekkil Hz. Muhammed'in diğer peygamberlerden üstün olduğuna dair zengin ve kıymetli bir külliyyat ortaya çıkmıştır. İsmâil Gedâî de bu geleneğe uyararak

na'tında Hz. Muhammed'in diğer peygamberlerden üstün olduğunu, tüm resûllerin onun yüce mertebesinin büyüklüğü nedeniyle kendisine ümmet olmak istediklerini belirtmiş, peygamberleri gökyüzündeki yıldızlara benzeterek Hz. Muhammed'in yıldızının onlarınkine kıyasla güneş gibi olduğunu söylemiştir:

Cümle mürseller anıñ
Mertebesini görüp
Aña ümmet olmağı
Diledi Hâkdan hemi

Cemî-i enbiyâlar
Yıldız gibidür gökde
Ol rütbesi seyyidiñ
İçlerinde gün gibi hemi

Hz. Yusuf güzelliğiyle dillere destan olmuş bir peygamberdir. Hz. Yusuf'un güzelliğine hayran kalan kadınların onun bir insan değil, ancak bir melek olduğunu söyleyerek şaşkınlıktan ellerini kesmeleri Kur'an-ı Kerîm'le sabittir (el-Yusuf, 12/31). Hz. Muhammed, Miraç gecesi Hz. Yusuf'u gördüğünde bütün insanlığa verilen güzelliğin yarısının kendisine verildiğini (Müslim, İman, 259) belirterek tüm mahlûkattan daha güzel olduğunu ifade etmiştir (İbn Hâcer, 2011, s. 210). Yukarıda geçen âyet ve hadislerden anlaşıldığı üzere Yüce Allah, Hz. Yusuf'a eşi benzeri olmayan bir güzellik bahşetmiştir. Ancak İbn Hâcer'e göre Hz. Muhammed Hz. Yusuf'tan bile daha güzeldir. Ona göre Hz. Muhammed Hz. Yusuf'un güzelliğine dair ifadeleri kullanırken kendisini hariç tutmuştur (İbn Hâcer, 2011, s. 210). Tirmizî'den gelen bir rivâyete göre Hz. Muhammed, tüm peygamberlerin güzel yüzlü ve güzel sesli olduğunu; ancak kendisinin hepsinden daha güzel yüzlü ve güzel sesli olduğunu belirtmiştir (Tirmizî, Şemâil, 1/183). Sahabeden Hz. Berâ bin Azîb, Hz. Muhammed'in hem yüz güzelliği hem de genel olarak yaratılış itibarıyla insanların en güzeli olduğunu söylemiştir (Müslim, menâkıb, 93/2337). Bütün bu deliller göz önünde bulundurularak şemâil kitapları, mevlitler, na't-ı şerîfler ve tasavvufî eserlerde Hz. Muhammed güzellik yönünden Hz. Yusuf'tan önde görülmüştür. Aşağıdaki dizelerde görüldüğü üzere İsmâil Gedâî de bu görüş çerçevesinde güzelliğiyle dillere destan olan Hz. Yusuf'un bile Hz. Muhammed'in güzelliğine hayran olduğunu ve onun tüm insanlardan daha güzel olduğunu belirtmiştir:

Güzellikte hüsüne
Yusuf da hayrân idi
Cümle güzelleriñ ol
Hem cümleniñ hâtemi

Cinlerin Hz. Muhammed'e İman Etmeleri

Tefsir ve hadis kaynaklarında geçtiği üzere Hz. Muhammed Nahle Vadisi'nde sabah namazı üzerinde iken Kur'an okumuştur. Haberi olmadığı halde Yüce Allah'ın yönlendirmesiyle cinler Kur'an'ı burada dinlemişlerdir. Başka bir sefer bizzat cinlerin daveti üzerine el-Hâcun bölgesinde cin topluluğuna Kur'an okumuştur (Mevdûdî, 1984, ss. 540-541). Bu olay Kur'an-ı Kerîm'de şöyle geçmektedir: "Hani cinlerden birkaçını Kur'an dinlemek üzere sana yöneltmiştik. Böylece onun huzuruna geldikleri zaman, dediler ki: 'Kulak verin.' Sonra bitirilince kendi kavimlerine uyarıcılar olarak döndüler" (el-Ahkaf, 46/29). İsmâil Gedâî, cinlerin Hz. Muhammed'den Kur'an dileyip iman ettikleri bu olaya na'tında değinerek onun cinlerin de peygamberi olduğunu göstermek suretiyle mertebesinin ne kadar yüce olduğunu ifade etmeye çalışmıştır:

Cinnîlerden çok kimse
Diñlediler Kur'ânı
İmâna gelüp çoğı
Bildiler Hâk kelamı

Hz. Muhammed'in Mûcizeleri

Kimsenin yapamayacağı hal ve surette olan (Şemseddin Samî, 1996, s. 1370); peygamberlerin Allah tarafından gönderildiklerini ispatlamak için akılla açıklanması mümkün olmayan olağanüstü iş, hal ve davranışlara mûcize denilmektedir (Pala, 2022, s. 327). Peygamberler kavimlerini ikna etmek için çeşitli mûcizeler göstermişlerdir. Son peygamber olan Hz. Muhammed de Mekke müşriklerini ikna etmek amacıyla parmaklarından su fışkırtma, ağacı yanına çağırma, ellerindeki taşların Allah'ı zikretmesi gibi çeşitli mûcizeler göstermiştir (Bulut, 2020, s. 349). İsmâil Gedâî, Hz. Peygamber'i çeşitli meziyetlerle övdüğü na'tında aşağıdaki mûcizelere yer ayırmıştır:

Hendek Gününde zahir Olan bir Mûcize

İbn İshak, Selmân-ı Fârisî'den haber aldığına göre, müşriklerden şehri korumak için Medine etrafında hendeğin kazılması sırasında büyük ve sert bir kaya Selmân'ın karşısına çıkar. Selmân-ı Fârisî'nin bu kayayı parçalayamadığını gören Allah Resûlû kazmayı ondan alıp kayaya üç darbe indirir. Her darbeye kayanın altından birer parıltı meydana çıkar. Hz. Selman, bu parıltıların ne olduğunu sorar. Bunun üzerine Hz. Muhammed; birinci parıltıda Yüce Allah tarafından kendisine Yemen (Sana)'ın fethini, ikinci parıltıda Şam ve Batı'nın üçüncü parıltıda ise Doğu'nun fethinin gösterildiğini söyler (İbn-i Hişâm, 2006, s. 306). İsmâil Gedâî, aşağıdaki dörtlükte bu olaya telmihte bulunarak Hz. Muhammed'in taşa dokunmasıyla kâinatın nura gark olduğunu belirtmiş; Yemen, Rum ve Acem diyarlarının fethedileceği müjdesine atıfta bulunmuştur:

Darbi taşa tokunsa
Nûra ğark olur cihân
Mir'ât gibi görüldi
Şan'a Rûmı 'Acemi

Avuç İçinde Tesbih Eden Taşlar

Bazı hadis kaynaklarında geçtiği üzere, sahâbeden Enes Bin Mâlik ve Ebû Zer el-Ğîfârî'den rivâyet edildiğine göre Hz. Muhammed; yanlarında Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali olduğu bir vakitte avucuna küçük taşları alır. Taşlar mübarek ellerinde tesbih etmeye başlar. Daha sonra sırasıyla Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin ellerine koyduğunda yine tesbih etmeye başlar. Diğer ashâbın ellerine koyduğunda ise taşlar susar (Kâdi 'İyâz, 1975, s. 303; Nûreddîn el-Heysemî, 2009, s. 179). İsmâil Gedâî bu rivâyete atıfta bulunarak Hz. Muhammed'in avuçlarına aldığı taşların arı vızıltısı gibi sesler çıkararak tesbih ettiklerini belirtmiştir:

Ol seyyidiñ avcından
Taşlar tesbîh iderken
Aru âvâzı gibi
Çıkardı sesi hemi

Ağaç Mûcizesi

Hz. Büreyde'den nakledilen bir rivâyete göre Allah Resûlû'nün yanına bir bedevî gelerek iman etmek için bir mûcize ister. Hz. Muhammed, civardaki ağacı çağırınca ağaç kendisine selam vererek yanına gelir. Bu duruma şahitlik eden bedevî, Allah Resûlû'ne secde etmek ister. Resûlullah izin vermeyince elini ve ayağını öpmek için izin ister, o da izin verir (Kâdi 'İyâz, 1975, s. 299). Ağaç mûcizesinin farklı rivâyetleri de mevcuttur (Bkz. Akdemir, 2022, ss. 72-95). İsmâil Gedâî, aşağıdaki dörtlükte Hz. Muhammed'in davet ettiği ağaçların kendisine doğru gelmesi mûcizesine atıfta bulunmuştur:

Da'vet itdiği ağaçlar
Huzûrına geldikde
Secdeye baş koyup
İkrâr iderdi hemi

Bulutun Hz. Muhammed'e Gölge Yapması

Her ne kadar çağdaş İslâm düşünürlerinden bir kısmı bu rivâyetlerin doğru olmadığını söyleseler de (Bk. Mevdûdî, 1984, s. 77-82; Mevlânâ Şiblî, 1973, s. 133) bazı siyer kaynaklarında geçtiği üzere Hz. Muhammed, Ebû Tâlib'le Suriye'ye ticaret için yola çıkarken Basra'ya ulaştığı zaman amcası Ebû Tâlib Rahip Buhayrâ'nın manastırına gider. Rahip Buhayrâ, bir bulutun Hz. Muhammed'i takip ederek onunla beraber yürüdüğünü ve kendisini gölgelediğini gördüğünde onda peygamberlik alametleri olduğunu sezerek kfiledekileri manastıra çağırır. Hz. Muhammed'e birtakım sorular sorarak aldığı cevaplar karşısında onun peygamber olduğuna kanaat getirir (İbn-i Hişâm, 2006, ss. 242-244; Köksal, 2008, s. 80; Suruç, 2006, s. 110). İsmâil Gedâî, siyer kaynaklarında geçen bu olaya değinerek Hz. Muhammed'in daha küçükken bile derecesinin ne kadar yüce olduğunu imâ etmeye çalışmıştır:

Hak sâye bân eyledi
Bir pâre ak bulutı
Yürüse yürür idi
Tursa tıururdi hemi

Ayın ikiye bölünmesi

Hz. Muhammed, tüm baskı ve işkencelere rağmen İslâm'a davet işini bırakmadığı için müşrikler Beni Hâşim'i boykot etmeye başlar. Boykotun ikinci senesinde Müslümanlara baskı ve zulümlerin had safhaya vardığı bir vakitte "inşikâku'l-kamer" olarak tabir edilen ayın ikiye bölünmesi mûcizesi gerçekleşir. İslâm'ın azgın düşmanlarından Velid bin Muğîre ve Ebû Cehil'in

olduğu bir grup müşrik Allah Resûlü'ne gelerek "Eğer sen gerçekten peygambersen bize Kameri (Ay), yarısı Ebu Kubeys Dağı yarısı da Kuaykian Dağı üzerinde görünmek üzere ayır." derler. Hz. Muhammed: "Eğer bunu yaparsam iman eder misiniz?" diye sorunca müşrikler: "Evet iman ederiz." der. Bunun üzerine Allah Resûlü ayın dolunay halinde olduğu bir vakitte Allah'a dua ederek bu dileğin gerçekleşmesini talep eder. Böylece ay ikiye bölünür. Bunun üzerine Hz. Muhammed: "Ey Ebu Seleme bin Abdused, ey Erkâm bin Ebi'l-Erkâm şahit olunuz!" diyerek Müslümanlara; "Ey filan, ey filan! Şahit olunuz." diyerek de müşriklere seslenir. Fakat müşrikler: "Bu, Ebû Kebşe'nin oğlunun bir sihidir." diyerek iman etmezler (Köksal, 2008, ss. 448-452). Hicretten beş yıl önce Mina'da gerçekleşen bu mucize (Mevdûdî, 1984, s. 521) Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle anlatılmaktadır: "Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı. Onlar bir âyet (mûcize) görseler sırt çevirirler ve 'Bu, süregelen bir büyüdür.' derler" (el-Kamer, 54, 1-2). İsmâil Gedâî, bu mucizeye tanık olanları na'tına alarak ayın ikiye bölünmesi âyetine göndermede bulunmuş, kameri şak eden Allah Resûlü'nün şahidinin Allah'ın kelâmı olduğunu belirtmiştir:

Şak itdikde kameri
Şâhid oluñ çağırdı
Anıñ şahidi Allâh
Gönderdi Hâk kelamı

Sevr Mağarası'nda Yaşanan Olaylar

Müşrikler Hz. Peygamber'i öldürmek için suikast planladıkları gün Yüce Allah onun Medine'ye hicret etmesine izin verir. Bunun üzerine Allah Resûlü Hz. Ali'yi yatağında kendi yerine bırakarak Yâsin Sûresi'nin başındaki on âyeti okur. Ardından yerden bir avuç toprak alarak kendisini öldürmek için geceleyin evin etrafını kuşatan silahlı müşriklerin üzerine toprağı saçar ve gizli bir şekilde oradan ayrılır. Onu öldürmeye gelenlerin hiçbiri onu görmez. Daha sonra Hz. Ebû Bekir'le ters istikametten Medine'ye doğru yola çıkarak bir müddet Nur Dağı'ndaki Sevr Mağarası'nda saklanır. Rivâyete göre bu esnada müşrikler onları görmesin diye, örümcek mağaranın ağzını ağla örer; güvercinler ise yuvar kurar (Köksal, 2008, s. 674). Bu esnada peşlerine takılan müşrikler mağaranın ağzına geldiklerinde onların ayaklarını gören Hz. Ebû Bekir tedirgin olur ve "Ey Allah'ın elçisi, eğer şunlardan biri aşağıya baksa mutlaka bizi görür." der. Bunun üzerine Allah Resûlü: "Üçüncüleri Allah olan iki kişiyi sen ne zannediyorsun Ebû Bekir?" diyerek yardımcılarının Allah olduğunu, bu nedenle korkmaması gerektiğini belirtir (Buhârî, Fezâilü'l-ashâb, 2; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 1). Allah Resûlü Sevr Mağarası'nda iken Yüce Allah'ın kendilerine nasıl yardım ettiği Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle geçmektedir: "Siz ona (peygambere) yardım etmeseniz, Allah ona yardım etmiştir. Hani kâfirler ikiden biri olarak onu Mekke'den çıkarmışlardı. İkiisi mağarada olduklarında arkadaşına şöyle diyordu: 'Hüzne kapılma, elbette Allah bizimle beraberdir.' Böylece Allah ona huzur ve güvenlik duygusunu indirmişti. Onu sizin görmediğiniz ordularla desteklemiş, inkâr edenlerin de kelimelerini (inkâr çağrılarını) alçaltmıştı..." (el-Tevbe, 9/40). İsmâil Gedâî, aşağıdaki dizelerde Sevr Mağarası'nda yaşanan bu olaya atıfta bulunarak Hz. Muhammed'i müşriklerden koruduğu gibi kendisini de nefis ve şeytanın hilelerinden kurtarması için Allah'a niyazda bulunmuştur:

Ol 'âlemiñ mefharı
Girince ğar içine
Gökyüzünde güneşi
A'mâ olan göre mi
[89a]
Şiddîk-i ekber dahı
Bile girdi şâh ile
'Adûlar görmez oldı
Pinhân oldılar hemi

Mağaraniñ ağzına
Kebûterle 'ankebût
Ağ gerüp yavru layup
Perdedâr oldı hemi

İki cihânda anuñ
Hâfız Allâh ola
Sırr-ı Hudâ olanı
'Adû-yı Hâk göre mi

Éy anları şaklayañ

Dünyâda şakla bizi
Kılmasun mekri bize
Nefs ile şeytân hemi

Sûre ve Âyet İktibâsları

İslâm'ın temel kaynağı Kur'ân-ı Kerîm'dir. Hz. Peygamber'in ümmetine bıraktığı ilk emanet Allah'ın kelâmıdır (Müslim, Hac, 147, I. 890). Türklerin İslâm'ı kabulüyle birlikte İslâmî Türk edebiyatı ve dîvân edebiyatının temel kaynaklarından biri de Kur'ân-ı Kerîm olmuştur. Pek çok şair eserlerinde Kur'ân âyetlerinin tamamını veya bir kısmını iktibâs ederek fikirlerini dinî bir temele oturtmuş, düşünceleri bağlamında âyetlerin tamamına veya bir kısmına yer vermiştir. İsmâil Gedâî de bu geleneğe uyarak na'tında çeşitli âyet iktibâsları yapmış, feyiz ve bereketinden nasiplenmek için Kur'ân-ı Kerîm'in daima okunması gerektiğini belirtmiştir:

İsmâ'il koyma dilden
Oğu Kur'ânı dâ'im
Ne iken ne eyledi
Seni anuñ keremi

Aşağıdaki birkaç dörtlükte görüldüğü üzere “vemtâzu'l-yevme, mâ zâğa'l-başar, lâ takneţû” gibi çok sayıda âyetin tamamını değil dikkat çekmek istediği kısmı iktibâs etmiştir:

Vemtâzu'l-yevme diyüp
Seçdi mücrim olanı
Bâţıl oldu anuñ ile
Hükemânîñ kelâmı

Mâ zâğa'l-başar olan
Naçar ile bakşa kim
Kara taş ger mücevher
Olsa 'aceb ola mı

Ger işledümse günâh
Seni eyledim penâh
Lâ takneţû âyetin
Yazdım sîneme hemi

Ölüm

İsmâil Gedâî, na'tın başında kendini muhasebeye çekerek nefesine çeşitli nasihatler etmektedir. Ona göre en büyük nasihatçi ölümdür. Hz. Peygamber: “Tüm zevkleri kökünden yok eden ölümü çokça hatırlayınız.” (Tirmizî, Kıyâmet, 26) diye buyurarak ölümü anmamızı tavsiye etmiştir. İsmâil Gedâî, Hz. Peygamber'in bu tavsiyesine uyarak na'tında ölümden bahsetmektedir. Ayrıca İsrâfil'in ikinci kez sura üfmesiyle yeniden dirilişe telmihte bulunarak nefisini muhasebeye çekmektedir:

Éy kulağım dinlediñ
Şöyle bir naşîhatı
Şûr-u İsrâfil-i sâñi
Öyle hayât ide mi

Elestü bi-rabbiküm
Nidâsı yoğsa seni
Mest ü lâ-ya'kıl idüp
İdemediñ fehmi

Nefis ve Şeytanla Mücadele

Nefs; Arapçada ruh, hayat, nefes, insan anlamlarına geldiği gibi hevâ ve hevesler, bedenden kaynaklanan süfli arzular gibi anlamlara gelmektedir. Genel olarak nefis; meşru olmayan, kötü istek ve arzuların kaynağıdır (Hadislerle İslâm, 2020, s. 305). Nefisle mücadele o kadar zorludur ki Hz. Peygamber hakiki mücahidin nefsiyle mücadele eden kişi olduğunu belirtmiştir (Tirmizî, Fedâilü'l-Cihâd, 2, IV, 165). Nefis, şeytanın vesveselerine uyarak onunla iş birliği yapar ve insanları Allah'ın yolundan uzaklaştırır (Hadislerle İslâm, 2020, s. 305). Bu nedenle İslâmî Türk edebiyatı alanında eser veren yazar ve şairler nefsin hile ve tuzaklarına karşı çeşitli uyarılarda bulunmuşlardır. Aşağıdaki dörtlüklerde geçtiği üzere İsmâil Gedâî, nefis ve şeytanla

yapılan mücadelenin kâfirlerle yapılan savaşta gazi olmakla eşdeğer olduğunu belirtmiştir. Ayrıca nefis ve şeytanın insanı Allah'ın yolundan uzaklaştırmaya çalışan büyük düşmanlar olduklarını, kendilerine yoldaş yapmak için insanlara çeşitli tuzaklar kurduklarını belirterek dikkatli olunması hususunda nasihatlerde bulunmuştur:

Nefsiñüle şeytāna gel
Çal riyāzet kılıcın
Anlara kılıç çalmak
Ġāzī ider ādemi

'Adū-yı ekber anlar
Furşat gözedür senden
Yoldaş itmege seni
Kurarlar nice dāmi

İnsanın hevâ ve heveslerinde sıyrılarak kendini Allaha adanması, nefis ve şeytanla mücadele etmesi o kadar çetindir ki tasavvufi literatürde nefsin ancak açlıkla terbiye edilebileceği üzerinde durulmuştur. Rivâyetlerde geçtiği üzere Allah nefsi karşısına alarak "Ben neyim, sen nesin?" diye buyurmuş; nefis, "Ben benim, sen sensin." diyerek kibirle karşılık vermiştir. Allah, nefsi cehenneme atarak azap ettiği halde nefis enâniyetten vaz geçmeyerek Allah'ın rablığını kabul etmemiştir. Bunun üzerine Allah nefsi açlıkla cezalandırmış, açlığa dayanamayan nefis bu kez acziyetini anlayıp enâniyeti bırakarak "Sen benim Rabb-i rahîmimsin, ben senin âciz bir abdinim." demiştir (Osman Hubevî, 1984, s. 11; Said Nürsi, 2005, s. 404). Bu rivâyete binaen tasavvuf erbâbı nefsi terbiye etmenin yolu olarak onu oruçla ve açlıkla terbiye etme, çeşitli perhizlerle nefsin arzu ve isteklerini terk etme yolunu tercih etmişlerdir. İsmâil Gedâî de bu geleneğe uyarak nefisi zapt etmek için peygamberlerin yaptığı gibi birkaç gün aç kalmayı tavsiye etmiş; nefisini zühd ve tahkvayla, riyâzetle ve oruç tutmakla yendiğini belirtmiştir:

Nefsi zapt itmek içün
Cemî'-i enbiyâlar
Üç ya dört gün aç тұrup
Yemez idi ta'âmı

Nefsiñ boynuñı urdum
Riyāzet seyfi ile
Ta'ām yérine virdüm
Neçe yıllar şiyāmı

Zühd ile takvā gemin
Urdum nefsiñ ağzına
'Amel-i şâlih ile
Geçer İsmâ'îl demi

Tarikat erbâbınca nefis; nefis-i emmâre, levvâme, mülhime, mutmainne, râziye, marziye ve zekiyye/kâmile olmak üzere yedi mertebeye ayrılmıştır. Bu mertebelerin her birinin kendi içerisinde birtakım özellikleri ve bu mertebelerde seyr ü sülûk etmek isteyenlerin yerine getirmesi gereken farklı esmâ ve çeşitli zikir telkinleri yer almaktadır. Nefsin en düşük mertebesi nefis-i emmâre olup en yüksek zekiyye/kâmile mertebesidir (Ay, 2022, ss. 149-160). Kur'ân-ı Kerîm'de "Yâ eyyetuha'n-nefsu'l-mutmainne (tu) irci'î ilâ Rabbiki râdiyeten mardiyye (Ey mutmain olmuş nefis, razı olmuş ve kendisinden razı olunmuş bir şekilde Rabbine dön.)" (el-Fecr, 89/27-28) denilerek nefsin "mutmainne, râziye ve marziye mertebelerinden bahsedilmektedir. İsmâil Gedâî bu âyetin "irci'î" kelimesini iktibâs ederek âyete telmihte bulunmuş, Rabbi'ni razı ederek tatmin olan nefsin şeytanın vesveselerine kulak asmayacağını belirtmiştir:

İrci'î ħitâbını
Güşîña menkûs idüp
Muţma'in olan nefse
Şeytân igvâ ide mi

Na't-ı Hazret-i Şehriyâr

[80b]

Eyâ yeryüzünün şâhı
Ve yâ gökyüzünün mâhı
Bütün yeryüzüne Allâh
Halîfe kıldı sen şâhı

Seni arzû ider kullar
Seniñ medhîin ider diller
Gülistân içre bülbüller
İder nağme sehergâhı

Adûdan hıfz ide Allâh
Ola bekçi Resûlu'llâh
Hızr u ilyâs ola hemrâh
'Azîmetde 'âdil şâhı

Bizi tuğyândan itdi pāk
İderse ger 'akıl idrāk
[81a]

Anı çün eyledi Allâh
Kamu hâkîm hayırh'âhı

Gözet imdi güzel şâhı
Kasemdür saña vallâhı
Anuñ 'adlı çün olmuşdur
Zemîniñ fetḥ u miftâhı

Ki her bir şey'i bir âdemde
Ki ḥatm olmuş durur anda
Ki sultânlık 'âdil ḥânda
Ḥatimdur cümleñiñ şâhı

Eger 'ibret gözüyle ger
Bağarsan fehm idiñ anı
Ki görmez kör olan gözler
Semâda şems ile mâhı

Çün olmuşdur zemîn anuñ
Kerâmetle nazargâhı
Du'â-yı ḥayr ile yâd it
Éy İsmâ'il 'âdil şâhı

Bismi'llâhî'r-raḥmânî'r-raḥîm
Ve mâ tevfiķi illâ bi'llâh
Kaşîde-i faḥr-i 'âlem şalla'llâhu
Te'âlâ 'aleyhi ve sellem
[81b]

Selefi zikr eylesem
Sürer göñülden ğamı
Sel zan itmiş görenler
Gözümde ağan nemi
Nidâsı yohsa seni

Dost ilinden esen yel
Arturdu biñ derdimi
Sürüp zulmet-i küfri
Nûrlandırdı kalbimi

'İşkîn mevci geldikçe
Akdı gözümüñ yaşı
Gözüm yaşı sel olup
Taşra ağıtdı ğamı

Ne pinhân idem 'ışķı
Rüsvây eyledi beni
El çekdi kim dünyâdan
Âġâh itdi 'âlemi

Dil 'ışķı isbât idüp
Yazdı divâne anı
'İşk geldi gönlüme gülüm
Şâhid eyledim ben dilimi

'İşkür dili söyleten
Şaklamak kâbil deġil
Âsitân içre şâhıñ
Serâyı ketm ola mı
[82a]

Yüzünde zâhir olmuş
'Âşıklık nişânları
Şarı gül kırmızı gül
Açılır seher demi

Ravzanıñ yeli esüp
Atdı yüzden niķâbı
Şehvetiñ yâresine
Eliyle şardı emi

'İşkî fehm iden kimse
'Âşıkı ta'n eylemez
'İbret gözüyle baķan
İnşâfı terk ide mi

Kimseye dil uzatma
Budur yigitlik demi
İtme kerem eylegil
İsmâ'ile sitemi

Éy kulaġım dinlediñ
Şöyle bir naşîḥatı
Şûr-u İsrâfil-i sâñ
Öyle ḥayât ide mi
[82b]

Elestü bi-rabbiküm
Mest ü lâ-ya'ķıl idüp

İdemediñ fehmi

İrci'î hitâbını

Gûşıñna menkûs idüp
Muţma'in olan nefse
Şeytân igvâ ide mi

Limeni'l-mülk hitâbı
Geldi çün dîl mülkine
O cehliñ yâresine
Şarıldı tevhid emi

Pâdişâh hânemüze
Habersiz gelüp kındı
Bilseydim geleceğın
Tezyîn iderdim hemi

Er kişi hâneleri
Ma'mûr olur ezelden
Er olmayan kimseler
Hâne ma'mûr ide mi

Qur'an hablın boynuma
Tağup terbiyye demi
[83a]
Ümîdim budur andan
Kabûl ide tevbemi

Nefsiñ boynuñı urdum
Riyâzet seyfi ile
Ta'am yérine virdüm
Neçe yıllar şiyâmı

Dünyâyı ben nefsim
Aña rahmı eyledim
Tıfıl ana karnında
Açlığı hem bile mi

Ben benlikden vaz geçüp
Teslîm kıldım özümü
Emn u emânı bulan
Katlı u aybı göre mi

Zühd ile takvâ gemin
Urdum nefsiñ ağzına
'Amel-i şâlih ile
Geçer İsmâ'il demi

Éy nefis saña ağı
Virselers nete kaçañ
[83b]
Enbiyânıñ keremi

Āgāh ol kim ma'şiyet
Ağı bulunmaz emi

Aç olup tok olmadan
Key hâzer eyle hâzer
Bu ikiden çekdiler
Neçe dürlü sistemi

Éy gözüm yaşlar akıt
Her şehir efgân idüp
Lisânıñ yâresine
Eliñle eyle emi

Nefsiñüle şeytâna gel
Çal riyâzet kılıcın
Anlara kılıç çalmaq
Gâzî ider âdemi

'Adû-yı ekber anlar
Furşat gözedür senden
Yoldaş itmege seni
Kurarlar nice dâmi

Tevbe-i naşûhı sen
Koyma bir dem lisândan
Zîrâ şıdk ile tevbe
Halâş ider âdemi
[84a]

Bu doğru yoldur diyü
Saña ta'rif eyledim
Nefse añladamadım
Şîrâţ-ı müstaķîmi

Ecel gelmezden evvel
Bilmezdim 'ibâdeti
Hiç kimse âhireti
Böyle inkâr ide mi

Nefsi zapt itmek içün
Cemî'-i enbiyâlar
Üç ya dört gün aç turup
Yemez idi ta'amı

Şultân-ı enbiyânıñ
Dağı 'âdeti budur
Tağlar altun olmuşken
Kabûl itmedi hemi

Hazâ'in-i ğaybı Hâk
Virmişdi cümle aña
Halka fakîr görünmek
Her şehir âh eyleyüp

İsmā'il eyler niyāz
[84b]
Cümlemüze kıl yā Rāb
İhsān ile keremi

Ol sekiz cennet aña
'Arz eyledi kendini
Göz ucuyla bakmayan
Dünyāya meyl ide mi

Ol bir Muḥammeddür kim
On sekiz biñ 'ālemi
Ḥaḳ anuñçüñ yaratdı
Ḥavvā ile Ādemi

Ol bizim şultānımız
Bir kelām getirdi kim
Cemī'-i enbiyāniñ
Gerü ḳaldı kelāmı

Cümle mevcūdāt anıñ
Şefā'atin umdılar
Ol ḥabīb-i Ḥaḳ bize
Maḥşūş idindi hemi

Her kim ki aña ümīd
Ṭutarsa buldı necāt
[85a]
Şefā'at itmege Ḥaḳ
Va'de ḳıldı o demi

Aḥlāk-ı ḥamīdede
Cemī'-i enbiyādan
'İlm ile ḥilmi daḥı
Artuḳ yazdı ḳalemi

Cümle mürseller anıñ
Mertebesini görüp
Aña ümmet olmağı
Diledi Ḥaḳdan hemi

Cemī'-i enbiyālar
Yıldız gibidür gökde
Ol rütbesi seyyidiñ
İçlerinde gün gibi hemi

Ḥaḳ bu cümle eşyayı
Anuñçün ḥaḳ eyledi
Anı Ḥaḳ kendü içün
Maḥşūş idindi hemi

Meger anıñ alnında

Güzellikde ḥüsnüne
Yusuf da ḥayrān idi
Cümle güzelleriñ ol
Hem cümleñiñ ḥātemi
[85b]

Medḥ ider Allāh anı
İsmā'ile ne ḥācet
Biñ yıl yazsa medḥin
Biñde birin diye mi

Elden geldigi miḳdār
Añı medḥ eylese ammā
Naşrāniler 'İsāya
Dedigin dime hemi

Bundan ḡayrı ne dersek
Zātına lāyıḳdur ol
El-'āzemetu li'llāhi zuḥūrüne
Zātına yazdı hemi

Levlāk anıñ şānına
Nāzil olduğı daḥı
Raḥmeten li'l-'ālemīn
Ḳaṭ' eyledi şübhem

Çürümüş kemüklere
Ḳalkın diyü çağırsa
Şūr-u İşrāfil gibi
İḥyā iderdi hemi
[86a]

Anuñ şerī'atini
'Aḳl iḥāṭa eylemiş
'Aḳla ḥalel viricek
Şer'i dimedi hemi

Lākin ma'nā yüzüne
'aḳl ile bakma şaḳın
'Aḳıl yorar ḳalursın
'Āciz olursın hemi

Şems olan vücūdına
Baḳan gözler ḳamaşur
Yaḳın varan kimseniñ
Ditrer vücūdı hemi

Eger añlamış olsañ
Ol ḥabībniñ zātını
Meleklerle secdegāh
Neçün ḳıldı Ādemi

Görüñdi nūrı anuñ

Mihrāb eyledi anuñ
Nūrına ol Ādemi

İsmā'īl der ki yā Rab
Gündüz eyle gicemi
[86b]
Ol ḥabībīne yā Rab
Civār eyle ḥ'ācemi

Haḳ güneşi toğdı çün
'Āleme işrāk idüp
Çarḥ-ı felek güneşi
Ḥaddini bildi hemi

Ḥālīk anuñ ḥulķını
Hem daḥı keremini
Kim 'alā ḥulukın 'azīm
Şānında Ḥaḳ kelāmı

Beñzer cemālī bedre
Görenler irdi ḳadre
Şor Ḥuneyn günlerine
Seḥāveti keremi

A'dā-yı dīn olanlar
Yalınız görse añı
Yerüñ göküñ 'askeri
Yanınca şanur hemi

Ma'den-i esrār olan
Ağzı açılsa anuñ
[87a]
Şanki gice berḳ urup
Nūrlandurdu 'ālemi

Ravzā-i Muṭahharı
Şanki cennet bağıdur
Seḥer yeli esdikçe
Ḳoku alur 'ālemi

Toğduğı şeb misālī
Misk u 'anber ḳoḳusu
Ziyāretine varan
Ol ḳoḳuyı ala mı

Şeyṭān ile 'adūlar
Vāveylā çağrışdılar
Aşḥāb-ı Fers ile hem
Kisrā ḥarāb ola mı

Sāveniñ bahrı ile

Mecūsiniñ nārına
Hem neçe kiliseler
Toğduğun bildi hemi

Ḳıyāmet ḳopdı sanur
Şıdı neçe 'askeri
A'dālarıñ yüzüne
Şaçdı bir avuç ḳumı
[87b]
Darbı ṭaşa ṭoḳunsa
Nūra ḡarḳ olur cihān
Mir'āt gibi görüñdi
Şan'a Rūmı 'Acemi

Ol sulṭān-ı cihāna
'Ādil Maḥmūd u Ḥāna
Her dem eylegil yā Rab
İḥsān ile keremi

Ḥaḳdan gelüp 'āleme
Ḥakkı i'lām eyleyüp
Bāṭıllar zā'il olup
Cümle oldu 'ademi

Cinnīlerden çok kimse
Diñlediler Ḳur'ānı
İmāna gelüp çoğı
Bildiler Ḥaḳ kelāmı

Tevrāt ile İncīli
Okudılar bildiler
Mu'annid a'mā olup
Şaḡır oldılar hemi

Kāhinler daḥı ḥaber
Virdi ḳasem eyleyüp
[88a]
Geldi ḥaḳ dīn mi'mārı
Bāṭıllarıñ hedemi

Şeyṭān çıkamaz oldu
Göklere şındı putı
Kāfirleriñ şanemi
Yerde buldı 'ademi

Ebrehe ile şeyṭān
Kün fe-yekūn oldılar
Mevlūdını vaḥyini
İşitdikleri demi

Ol seyyidiñ avcından
Taşlar tesbiḥ iderken
Aru āvāzi gibi
Çıkardı sesi hemi

Da'vet itdigi ağaçlar
Huḫūrına geldikde
Secdeye baş koyup
İkrār iderdi hemi

Hüsnuḫaṭ ile tevḥīd
Yazardı ol gökleri
Öyle bir ḫaṭ yazmamış
Kātibleriñ kalemi
[88b]
Ḥaḫ sāyebān eyledi
Bir pāre ak bulutı
Yürüse yürür idi
Ṭursa ṭururdu hemi

Ḥisābsız mu'cizeden
Üç biñini aḫṣ idüp
Siyer ehli yazdı kim
Eyleyeler fehimi

Şaḫ itdikde ḫameri
Şāhid oluñ çağırdı
Anıñ şāhidi Allāh
Gönderdi Ḥaḫ kelāmı

İsmā'īl buna ḫikmet
Şorardı ehl-i 'ināda
Her yolcular geldikçe
İsbāt iderdi hemi

Ol 'ālemiñ meḫarı
Girince ğar içine
Gökyüzünde güneşi
A'mā olan göre mi
[89a]
Şiddīk-i ekber daḫı
Bile girdi şāh ile
'Adūlar görmez oldı
Pinhān oldılar hemi

Mağaraniñ ağzına
Kebūterle 'ankebūt
Ağ gerüp yavrulayup
Perdedār oldı hemi

İki cihānda anuñ
Ḥāfızı Allāh ola
Sırr-ı Ḥudā olanı

'Adū-yı Ḥaḫ göre mi
Éy anları şaḫlayañ
Dünyāda şaḫla bizi
Kılmasun mekri bize
Nefs ile şeyṭān hemi

Eyle selāmet bizi
İki 'ālemde yā Rab
Ol ḫabībiñ ḫurmeti
Ḳabūl eyle du'āmı

Şıdḫ ile taşdıḳ eyle
Rü'yā ile vahyini
[89b]
Beden uykuda ise
Ḳalbi Ḥaḫ ile hemi

Ba's olunduḫ da ru'yāyı
Yok durur nefy eylemek
Zirā nebīler çoğı
Ru'yā inkār ola mı

Evvel Allāh buyurur hem
Şoñra Resūlı anuñ
Allāh buyurmaḫsızın
Kendü dimez kelāmı

Éy neçe ḫasteleri
Mes idüp buldı şifā
Ebreşe ekmehe hem
Oldur emrāz merhemi

Vücūd-ı pākı anuñ
Şifāḫāne-i ḫikmet
Ḳur'ān anuñ ḫalbine
Nāzil olmuşdur hemi

İsmā'īle kıl iḫsān
'İlm ile fehmi yā Rab
Mevc urup 'ışḫ deryāsi
Gözümüñ aḫar nemi
[90a]

A'dālara ḫaḫt olup
Dostlara ni'met oldı
Ol serveriñ da'veti
Ḳıldığı dīne hemi

'Asker şusuz ḫalsalar
Du'ā iderdi ḫabīb
Gökden rahmet indirüp
Yerde iderdi yemi
İftiḫārimdur benim
Anuñ medḫin eylemek

Zîrā anuñ 'ışkıdur
Söyleden bu dilimi

İncular gibi düzdüm
Ol ḥabîbiñ vaşfını
'Āşıklarıñ tâcına
Ziynet itmege hemi

Qalemler 'âciz oldı
Medḥin yazmaḡdan anuñ
Levh-i maḥfûza yazdı
Medḥin ḡudret qalemi

Allāh beyān eylemiş
Şānını Qur'ān ile
[90b]
'Āciz olan kimseler
Vaşfın anuñ diye mi

Ḥaḡ bākî kıldı anuñ
Bir mu'cizātını kim
Her ḡarfi anuñ yüz biñ
Mu'cize olur hemi

Mu'cizāt-ı 'azîmi
Kāfidür fehmi idene
Cümle mu'cizātlarıñ
Şultānı oldı hemi

Vemtāzu'l-yevme diyüp
Seçdi mücrim olanı
Bāḡıl oldı anuñ ile
Ḥükemānıñ kelāmı

Āyetleri seyf gibi
Kırdı 'inād ehlini
'Adāveti terk iden
Buldı dürlü keremi

Belāḡatı bildürür
Ḥaḡ kelāmı olduḡın
Naẓîre idem diyen
Buldı dürlü veremi
[91a]

İsmā'îl koyma dilden
Oḡu Qur'ānı dā'im
Ne iken ne eyledi
Seni anuñ keremi

Qur'ān ma'nā baḡrıdur
'Ālimler balıḡ gibi
Dā'imā yüzmekdedür

Bulurlar cehverimi

Ol faḡr-ı 'ālem bilür
Ḥaḡīḡat ma'nāsını
Zāḡir ma'nası daḡı
'Āciz koydı 'ālemi

İki cihān devletin
Buldı Qur'ān okuyan
Ḥablına berk yapışan
Ḥalāşı buldı hemi

Gözleriñi nūr ider
Qalbiñi mesrūr ider
İki cihān necātı
Şefā'atı keremi
[91b]
Cehl ile 'āşîlere
Āb-ı ḡayātdur hemān
Günāḡından pāk idüp
Derdine eyler emi

Ḥaḡdan hidāyet indi
Cümle 'ālem ḡalḡına
Mü'minlere gösterdi
Şırāḡ-ı müstakîmi

Ehl-i inkār oldılar
El-ḡasūdu lâ yesūd
Cehl ateşiyle yakdı
Qalbini bunlar hemi

Güneş nūrını görmez
A'mā olan dīdeler
Yāḡūd ḡasta ḡa'āmiñ
Lezzetin fehmi ide mi

Cümle 'ālem ḡalḡına
Ser-kāfile kıldı seni
Seni gerçekten bilen
Çekmedi aşlā ḡamı

Bir nefesde Mekmeden
Akşāya varan kimse
[92a]
Sırr-ı Ḥaḡdan seyr ider
On sekiz biñ 'ālemi

İsmā'îl eydür anuñ
Lisān-ı Ḥaḡ qalemi
Levh-i maḥfūzdur anuñ
Sīne-i muḡteremi

Kāfirleriñ başına
 Ɛopdı kıyāmet ol gün
 Eyne'l-mefer çağrışdı
 Ba'ş olunduğı demi

Bizim şulṭānımıza
 Ḥabībim didi Ḥudā
 Faḥr eyleyüp biz daḥı
 Olduğ efzāl-ı ümem

Zümre-i İslām olan
 Müjdeler olsun size
 Böyle murād eyleyüp
 Levḥe yazdı ḳalemi

Bu iki ḳavmi Ḥudā
 Ḥalk eyleyüp dünyāda
 [92b]
 Muḥammed ümmetine
 Fidā ḳılmışdur hemi

Éy cümleñiñ serveri
 Éy nebīler rehberi
 Rütbeñ öyle yüce kim
 Cümleñiñ fevḳi hemi

Seniñ içün ol Ḥudā
 Ḥalk idüp ḥāzır kıldı
 Ol ḥazīre-i ḳudsı kim
 Göz ḳulak bilmez hemi

Ḳābe ḳavseyni geḳüp
 Lāmekān oldu mekān
 Menzil başı vuşlatı
 Raḥmāna oldu hemi

Her nebī bir āsumān
 Maḳām idinmiş idi
 Dereḳātıñ ref' olup
 Geḳdiñ anları hemi

Ta'zīmi kıldı edā
 Cümle mürseller añā
 Efendisi maḥdūmın
 Gördüğü veş ḥademi
 [93a]
 Her bir nebī bir murād
 Emānet eylediler
 Ricāsını cümleñiñ
 Ḳabūl eyledi hemi

Zīrā anuñ rütbesin

Bildi cümle mürselīn
 Bildi neḳe rütbedür
 Az ḳok olan fehimi

Şefā'atıñ éy Ḥudā
 Cümleye eyle naşīb
 İsmā'īl oldu anuñ
 İşiginiñ ḥademi

'Afv olunmağḳün özüm
 Vesīle ola sözüüm
 Bāṭılları zem idüp
 Ḥaḳḳı medḥ eyleye mi

Herkes 'afvına sebep
 Bir vesile eyledi
 Ben daḥı dergāhına
 Dört şey' ile 'avfımı
 [93b]
 Öyle dört şey ki Allāḥ
 Ḥaznesinde bulunmaz
 'Acz ile 'işyānı hem
 Yoḳluḳla nisyānımı

Bu dört şey'i kesb idüp
 Geldim uş dergāhına
 Lāyıkım budur diyü
 Getürdüm bunı hemi

Sevāb işleyem disem
 Ḳoymaz itmege anı
 Elüm boş yüzüm ḳara
 Meydāna ḳoydı hemi

Herkesiñ güzel ḳarı
 'Afvına oldu sebep
 Ben daḥı 'işyān ile
 Ümīd tutdum şāḥımı

Ol ḥabībıñ bindigi
 Merkebiñ ayakları
 Başduğı ḥār u ḥāşāk
 Çiçek olurdı hemi

Mā zāğa'l-başar olan
 Naḳar ile baḳsa kim
 [94a]
 Ḳara taş ger mücevher
 Olsa 'aceb ola mı
 'İsyān iden ḳardeşler
 Diñleñ işbu müjdemi
 Pāḳacılar pāk ider

Neçe yüz biñ şikemi

Ümīdim bu ki ol gün
Cümle ehl-i 'iṣyānı
Nāre ḥarām eyleyüp
Ḥalāş ide keremi

Ḳabe ḳavseyn ma'nāsı
Ẓuhūra gele yarın
Şefā'atın yayına
Raḥmet okın tuta mı

'iṣyān yāresi yüz biñ
Yerden göz açdı bu gün
Kendü eliyle ol gün
Şara tabīb yarımı

'Işk dalgası geldikçe
Meger ağzım köpürmüş
Manşūr görünce dimiş
Mest Baba İsmā'īl demi
[94b]

Gerdenime taḳdılar
Ḳur'an ipini bugün
Ḥaṭar-ı 'aẓīm günü
Yapışdım aña hemi

Yā Rab riyālarımı
Tebdīl eyle ihlāşa
Hebā-yı mensūr idüp
Ẓāyi' itme emekimi

İşbu ticāretimde
Ziyān itdirme baña
Boncuḳ diyü şatdırma
Ḥalka bu cevherimi

Ġam degildür dünyāda
Ḳala dīn gide dīnār
Ġam odur ki dīn gide
Virmeyem dīnārımı

Ger işledümse günāh
Seni eyledim penāh
Lā taḳneṭū āyetin
Yazdım sīneme hemi
[95a]
Ol Muḥammed Muşṭafā
Oḳu mīsāḳa kefiyy
Her işimüzde aña
Tābi' olumuşuz hemi

Dālī Muḥammed ṭayaḳ
Elde ṭıyırılmaz ayak
Tevfīḳi refiḳimiz
Fazlı ile keremi

Muḥammed olsa delīl
Ḳorḳma olmadıñ zelīl
Cümle murādı virür
Maḥrūm etmez keremi

İḥsānın bilen anuñ
Ġam yimez dünyā içün
Ġazabından raḥmeti
Esbak olmışdur hemi

Gökden inüp raḥmeti
Yiryüzin ihyā ider
Ḥaḳ bizimçün bitürür
Neçe dürlü ni'emi

İḥsānı Ḥaḳ bir şey'i
Māni' olmaz éy ḥucem
[95b]
Sevāb u günāh bilmez
Anuñ fazlı keremi

Āh neyleyem İsmā'īl
Açdı günāh yarımı
Şafā vü şifā buldı
İrişince yarımı

Ḳıl şalāt u selāmı
Her seḫer ravzasına
Ālına aşḫābına
Ḳıl şalāt u selāmı

İki cihānda yā Rab
Luṭfuñ irişdür bize
Rızāya maẓḥār olup
Görmeyüz biz elemi

Cümle zünüb ehliniñ
'Afv eyle ḥaṭāların
Hevl-i maḫşer hem mīzān
Şirāt-ı müstaḳīmi

Kebā'ir ile yā Rab
Ḳaṭ' eyle hem ümīdim
[96a]
Şıdḳ ile tevbe kılan
Ḥāşā maḥrūm ola mı

Luṭf u kerem ihsānlar
Ḥaḫdan ḫula yaraşık
Bir ışıkdan biñ ışık
Yansa noḫsān ola mı

Esdikçe seher yeli
‘Işka gelür ağaçlar
Erba’ın-i şitāda
Deve ‘ışkı göre mi

Ḥatm oldı çün ḫasīde
Ḳıl dāmānı būsīde
Cümle ḫuşūrı ile
‘Afv u kerem ola mı

Du‘āmız bu ki yā Rab
Ol şulṭān-ı cihāna
İki ‘ālemde aña
Gösterme hiç ele mi

Cümle şıgındık saña
Her dem mu‘ın ol baña
Tevfīk ile refīki it
Ḳıl faẓl ile keremi
[96b]

ẖulm ile ṭolmuş iken
‘Adl eyledi cihānı
Ne iken n’oldı ‘ālem
Bak inşāf ile bir dem

‘Ḥaḫ anuñ nüfūsını
İksīr eylemiş hemi
Kun fe-yekūn eyledi
Ḥā’in ile zālīmı

Ḥalka zulm eyleyenler
Duydılar gezdüğini
Ḥavfindan uçuk ṭutup
Ditrer a’zāsı hemi

Şeyḫu’l-islām ḫ’āceniñ
Yüzi aḫ ola anuñ
İki ‘ālemde ḫudā
Vire murādın hemi

Şadārāt boldı yerin
Cihān okur āferīn
Şadāḫat olsa daḫı
Böyle olurdı hemi

‘Ömürü devlet üzre
Olanlarıñ cümlesin
[97a]

Şadāḫat üzre Ḥudā
İşin baş ide hemi

Şāha ḫayır du‘ālar
Ḳılmalı her rüz u şeb
Tā düşmene fırsatı
Virmeye Ḥaḫ bir demi

Kāmil olanlar bilür
Pādişāhlar ḫadrini
Zālīm ile cāhiliñ
‘Aḫlı buña ire mi

Ḥaḫ ‘ömrin ide uzun
Bir günü ola biñ gün
Sāyesinde cümle ḫalk
Rāḫat olalar hemi

Ḥaḫ artura ḫudretin
Daḫı hem salṭanatın
Devlet ile uğru hem
Ḥayr ola şubḫ u şāmı

Ḳorḫutdı arslan sesi
Tilküyle çaḫalı
Ḥalka ziyān ḫılmadan
El çekdiler bu demi
[97b]
Ḳorḫu güzel şey’ durur
Cennetde vāḫi’ oldı
Ḥaḫ anuñçün ‘afv itdi
Ḥavvā ile Ādemi

Ḥabībın ḫürmetine
Yā ilāhe’l-‘ālemīn
‘Ācizem günāḫkārem
Ḳabūl eyle du‘āmı

Raḫmetiñ yeli yā Rab
Degse cihāna bütün
Emn u emān eyleyüp
‘Adl ile ṭolar hemi

İsmā’il söz uzatma
Ḳāmet-i yār olmasun
Ol şāha bir na’t ile
Ḥatm idelüm kelāmı
Der Na’t-l Ḥazret-i Şehriyâr
Cihān şāhlarıñ şāhı
Odur gökyüzünüñ māhı
Ḳamu ḫalkın niyāzgāhı
‘Ādil şulṭān-ı ḫāndır bu
[98a]

Kerāmāta qādem başdı
 ‘Adūlar seslerin kesdi
 Nire şunsa irer desti
 Ki şultān-ı cihāndur bu

Temāşā eylegil éy dīl
 Cihān oldı neçe tebdīl
 Hūdānıñ nuşretin sen bil
 Elinde şāh olandur bu

Giyinmişdür siyāh cāme
 İrişdi hayr u encāma
 Ki rengi Ka‘beye teşbīh
 Olan şāh-ı cihāndur bu

Çün oldur kāmēt-i tūbā
 Görünür ‘āleme zībā
 Yüzi Hurşīdveş u tībān
 Olan māh-ı cihāndur bu

Müceddid ol ‘ādil hānuñ
 Mu‘īni ola Hāq anuñ
 Gözini aç uyar cānuñ
 Cihāna şāh olandur bu

Kāmu şāhlar aña bende
 Yürür yārın rikābında
 [98b]
 Kul olur ‘ālī bābında
 ‘Ādil Maḥmūd u hāndur bu

Tevāzu‘ ehli oldı ol
 Yüce devlete irdi ol
 Anuñçün ‘adlı oldı bol
 ‘Ādil şāh-ı cihāndur bu

Sözi hatm eyle İsmā‘īl
 Murāda olasin nā‘il
 Dīn İslām olan insānıñ
 Du‘ā kūyi olandur bu

Aşhāb-ı Kehf ziyāret kıldıkda
 Albustan’da bu na‘t-ı şerīf tertīb olunmuşdur

Cihānı tutdı bir reyḥān
 Muṭayyeb mest idüp cānı
 Su‘āl itdüm didi muḥbir
 Muṭahhar ravzadandur bu

Çü ‘anber zülfünüñ büyı
 İḥātā itdi mevcūdı

Hāzire quds olan qalbi
 Şerīfden geldi derler bu
 [99a]
 Anuñ qalbindedür cennet
 Vesīle ‘adn olan gülzār
 Gelüp Qur‘ān akar dilden
 Lisān-ı Cebrāildür bu

Döşendi pâyına Refref
 Gelenler tırdılar şaf şaf
 Mübārek na‘lini ‘arş-ı
 ‘Azīme tāt idendür bu

Didi şānında Hāq levlāk
 Hem daḥı ins ü cin emlāk
 Daḥı hem arz ile eflāk
 Anuñçün ḥalk olandur bu

Bize gönderdi Hāq anı
 Getürdi bile Qur‘ānı
 Anuñla dīn u imānı
 Bize ta‘līm kılandur bu

Hūdānıñ sırrı hep anda
 Kāmu ‘ālem aña bende
 Rumūzı ‘ilmi ‘irfānda
 Naẓīri olmayandur bu

Hūdāya kıldılar minnet
 Nebīler olmağa ümmet
 [99b]
 Anuñ şānındadır temmet
 Kemāl ekmele olandur bu

Hābībim didi Hāq aña
 Beşāret bu yeter saña
 Kāmu ‘ālem sever ḥaqqā
 Anı hem Hāq sevendür bu

Kāmu cānlara ol cāndur
 Göñül mülkünde şultāndur
 Ne kim varsa yaradılmış
 Aña burhān olandur bu

Anuñçün kurb-ı raḥmāndur
 İki ‘ālemde şultāndur

Hāqīkat qādrin Allāhıñ
 Bilendür bu bilendür bu

Hūdānıñ dostıdur ol şāh
 Hābību‘llāh ḥalīlu‘llāh

Ğamu mevcūd u mağlūka
Şefā'atgāh olandur bu

Bulam dirseñ eger anı
Fidā kıl yolına cānı
Ğalās ider yarın seni
Ğabīb-i kibriyādur bu
[100a]
'Alā ħulkın 'azīm oldur
Ğamu ħalka lüzüm oldur
Didi Ħağ kim bizim oldur
Ki mağbūl-i Ħudādur bu

Yeri hīç kimse bilmezdi
Ki gökden efđal olmazdı
Gelüp arz u semā üzre
Tefađđal itdürendür bu

Çeker bu ħalkı Allāha
İrerler yüce dergāha
Ki cennetde şafāğāha
Getüren müctebādur bu

Ki mā zāğē'l-başar gözler
Müdāmi ol seni gözler
Şefā'atkānı ol şultān
Şehādet eyledi Allāh
Muğammed Resūlū'llāh
İdüp 'aşıkların āgāh
Dağı rehber olandur bu

Elā éy ħalk-ı Albustan
Ziyāret kehf-i gülistān
[100b]
Varun āgāh olun dostān
Size tebşir kılandur bu

Didiler Kıtımīr encāmın
Anuñla oldılar sāmın
Beyān-ı mehdī hengāmın
Kılandur bu kılandur bu

Beni dinleñ dīl-i cāndan
Ğaber virdüm size andan
Uruñ āgāh oluñ andan
Fülān ibni fülāndur bu

Ğudāvendā ħudāvendā
Bu İsmā'īlī kıl bende
Ğabībīñ taht-ı pāyında
Ki bir zerre olandur bu

Ğalem temmet kodi intihāya
Zebān fetğ idelüm ħayr du'āya

Şāhıñ şehrin ma'mūr eyle yā Rab
Şeb zulmetini nūr eyle yā Rab

Ğabībūñ Muştafādur bu

Sonuç

Na'tlar, İslam edebiyatının en önemli türlerinden biri olarak, Hz. Muhammed'i övmek ve ona duyulan sevgiyi ifade etmek amacıyla yazılır. İslām kültürünün derinliklerinden beslenen na'tlarda Hz. Muhammed'in yüceltilmesinin yanı sıra onun ahlākî değerleri, öğretisi ve insanlığa kattığı mesajlar üzerinde de durulur. Bu şiirler, hem dinî bir vazife hem de edebî bir ifade biçimi olarak önemli bir yere sahiptir. Arap edebiyatında başlayan na't geleneği, Fars ve Türk edebiyatlarında da güçlü bir şekilde varlığını sürdürmüştür. Türk edebiyatında özellikle dīvân, halk ve tekke şiirlerinde derin izler bırakan na't, birçok büyük şairin kaleminde şekillenmiş ve zenginleşmiştir. Böylece na't edebiyatı yüzyıllar boyunca İslam kültüründe önemli bir yer tutmuş ve sanatçıların duygu dünyasını şekillendiren bir mecra olmuştur. İsmâil Gedâî'nin na'tı da bu geleneğin devamı olarak edebiyat ve tasavvuf açısından kıymetli bir eserdir.

Tezkirelerde ve kaynaklarda hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan İsmâil Gedâî'nin bilinen tek eseri sonu eksik olan dīvânıdır. Dīvânındaki methiyelerden hareketle 18. / 19. yüzyıllarda yaşadığı söylenebilir. Na'tında yer alan ifadeler, onun Elbistan ve çevresiyle bağlantılı olduğunu düşündürmektedir. Şiirlerinde dört halife ve on iki imamı övmesi, tarikat mensuplarına methiyeler yazması ise, onun Ehl-i Beyt sevgisiyle yoğrulmuş tasavvufi bir anlayışa sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yönleriyle Gedâî, edebi kimliğini tasavvuf ve tarikat kültürü çerçevesinde inşa etmiş bir dīvân şairidir.

Çalışmamızın konusunu teşkil eden na't, Diyanet İşleri Başkanlığı Yazma Eserler Kütüphanesi Dewey 810.2 23 numarada kayıtlı yazmanın 75b-128b varakları arasında yer alan İsmâil Gedâî dīvânının üçüncü bölümünü teşkil etmekte olup "Na't-ı Ħazret-i Şehriyār ve Der Na't-ı Ħazret-i Şehriyār" başlıkları altında iki ayrı bölüm şeklinde oluşturulmuştur. İsmâil Gedâî na'tını önceleri Elbistan'da olup günümüzde Kahramanmaraş'ın Afşin ilçesi sınırları içerisinde kalan Ashâb-ı Kehf Külliyesi'ni ziyareti esnasında kaleme almıştır. Na'tın ilk bölümü 182 dörtlük ve 1 beyitten ibaret olup anlam bütünlüğüne sahip birbirlerinin devamı niteliğinde olan 12 şiirden oluşmaktadır. İkinci bölüm ise na'tın nerede ve ne amaçla yazıldığı hakkında bilgi veren, na'tın özeti konumunda olan 31 dörtlük ve 2 beyitten oluşmaktadır.

İsmâil Gedâî, na'tında Hz. Muhammed'in üstün vasıflarını; onun dünyaya gelişinde meydana gelen olağanüstü hadiseler

ve gerçekleştirdiği mucizeler çerçevesinde temellendirmeye çalışmaktadır. Bunun yanı sıra, Hz. Muhammed'in diğer peygamberlere kıyasla sahip olduğu faziletleri Kur'ân âyetleri ve hadisler ışığında ortaya koyarak onun peygamberlik makamındaki eşsiz konumuna dikkat çeker. Bununla birlikte Hz. Muhammed'e duyulan muhabbetin bireyin ruhsal bunalım ve sıkıntılarından kurtulmasına vesile olduğunu vurgular. Şair, na'tı kaleme alma gerekçesini kalbini saran manevi karanlıklardan arınmak ve bu boşluğu Hz. Peygamber'e duyduğu aşkla doldurmak olarak açıklar. Bu bağlamda, Gedâî'nin na'tı yalnızca bir medihnâme değil, aynı zamanda içsel bir arınma ve manevi yükselişin ifadesi olarak değerlendirilebilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Yapay Zekâ Kullanımı: Yazar, makalenin yazım sürecinde yapay zekâ araçlarından faydalanılmadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Use of Artificial Intelligence: The author declares that no artificial intelligence tools were used in the writing process of this article.

Kaynaklar

- Akdemir, H. (2022). Hz. Peygamber'in ağaç unsurunda tezahür eden mucizeleri. *Uluslararası İnsan Araştırmaları Dergisi*, 14, 72-95.
- Ay, O. (2022). *Tasavvuf Risâleleri Mecmû'ası [DİB 81023] (İnceleme-Metin-Sözlük)* [Doktora tezi, İnönü Üniversitesi]. İnönü Üniversitesi Açık Erişim Sistemi.
- Bayraktar, İ. (1990). *Hz. Peygamber'in Şemâili*. Seha Neşriyat.
- Bilmen, Ö.N. (2019). *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâlî âlisi ve Tefsiri*. Ravza Yayınları.
- Bulaç, A. (1985). *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Anlamı*. Bakış Yayınları.
- Bulut, H. İ. (2020). *Mûcize*. TDV İslâm Ansiklopedisi, 30, 348-351.
- Canım, R. (2023). *Dîvân edebiyatında Türler* (7. baskı), Grafiker Yayınları.
- Çelebioğlu, Â. (1998). *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*. MEB Yayınları.
- Çiçekler, M. (2006). *Na't*. TDV İslâm Ansiklopedisi, 32, 436-437.
- Demirayak, K. (2001). *Kasîdetü'l-Bürde*. TDV İslâm Ansiklopedisi, 24, 566-568.
- Devellioğlu, F. (2017). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat* (33. baskı). Aydın Kitabevi Yayınları.
- Dini Terimler Sözlüğü. Komisyon. (2009). *Dini Terimler Sözlüğü*. MEB Yayınları.
- İbn-i Hişâm. (2006). *Siret-i İbn-i Hişâm (cilt 2)*. (H. Ege, Müt.). Kahraman Yayınları.
- Elmalılı M. H. Yazır. (2012). *Hak Dini Kur'an Dili*. Azim Dağıtım Zehraevyn Yayınları.
- Hadislerle İslâm. (Komisyon). (2020). *Hadislerle İslâm*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- İbn Hâcer el-Askalânî. (2011). *Fethü'l-bârî Sahihî Buhârî Şerhi ve Tercümesi (cilt 7)*. (B. Eryarsoy vd., Çev.). Karınca Polen Yayınları.
- İbnü'l-Cevzî. (1997). *el-Mevzû'ât mine'l-eḥâdîşî'l-merfû'ât (cilt 1)*. (nşr. N. Boyacılar).
- İsmail bin Muhammed el-Aclûnî. (2019). *Keşfü'l-hafâ (cilt 2)*. (M. Genç, Çev.). Beka Yayınları.
- <https://www.elbistaninsesi.com/makale/10009183/adnan-gullu/elbistanin-dunden-bugune-isimleri> 15.02.2024
- Kâdi 'İyâz. (1975). *Şifâ-i Şerîf (N. Erdoğan, Ter.)*. Bedir Yayınevi.
- Köksal, M. A. (2008). *Peygamberler Peygamberi Hz. Muhammed ve İslâmiyet (İslam Tarihi 1-2)*. Işık Yayınevi.
- Mevlânâ Şiblî. (1973). *Asr-ı Saâdet (Ö. R. Doğrul, Çev.)*. Eser Neşriyat.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2009). *Dini Terimler Sözlüğü*. MEB Yayınları.
- Mutâkil b. Süleyman. (2004). *Kur'an Terimleri Sözlüğü (M. B. Eryarsoy, Çev., 1. baskı)*. İşaret Yayınları.
- Nûreddîn el-Heysemî. (2009). *Mecmâu'z-zevâid ve Menbau'l-fevâid (cilt 5)*. Ocak Yayınları.
- Ömer Ziyaüddin ed-Dağistani. (2014). *Muhtasar Sahihî Buhari (H. Yıldırım, Çev., 1.baskı)*. Sağlam Yayınevi.
- Özcan, A. (2003). *Mahmud I. TDV İslâm Ansiklopedisi*, 27, 348-352.
- Özer, A. (2008). *Türk Edebiyatında Naatler*. Kaynak Yayınları.
- Pala, İ. (2022). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü (33. baskı)*. Kapı Yayınları.
- Sahih-i Müslim Muhtasarı*. (2013). Hüner Yayınları.
- Suruç, S. (2006). *Allah'ın Elçisi Hz. Muhammed'in Hayatı: Mekke Devri*. Timaş Yayınları.

- Süleyman Çelebi. (2005). *Mevlid “Vesiletü’n-Necât”*. Milli Eğitim Basım Evi.
- Şemseddin Sami. (1996). *Kâmûs-i Türkî (7. baskı)*. Çağrı Yayınları.
- Şener, H. İ. (1986). Türk Divan Edebiyatında Na‘t ve Bazı Na‘t Mecmuaları. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* III, 147-160.
- Türkçe Sözlük. Komisyon. (2005). *Türkçe Sözlük* (10. baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yıldırım, A. (1998). *Peygamberimizin Şemâili*. Altınoluk Yayınları.

Belge 1: İsmâil Gedâi Na'tının İlk Varağı

Belge 2: İsmâil Gedâi Na'tının Orta Varağı

۲۱	عاجز اولات کسلسر حق باقی قلدی انک هر حرفی انک بوزیک معجزاتی عظمی جمله معجزاتیک و امتاز ایوم دتوب باطل اولدی انکله ایتلری سیف کبی عداوتی ترک ابدت بلاغتی بندر ورس نظیره ایده دیت	۲۲	اوه قورانی داسم سنى انک کرم قرآن معنی بجهیدر دائما یوزم کده در اول فخر عالمه بیلور ظاهر معناسی دخی ایکی جهان دولتین حبلنه برک یاشان کوزلریکی نور ایدر ایکی جهان نجات
----	---	----	---

اسمعیل قورده

Belge 3: İsmâil Gedâî Na'tının Son Varağı

